

Komparativna analiza socijalnih investicija u području djece, mladih i obitelji u Republici Hrvatskoj i izabranim europskim državama

Grubišić, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:051725>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNE POLITIKE

Marta Grubišić

KOMPARATIVNA ANALIZA SOCIJALNIH
INVESTICIJA U PODRUČJU DJECE, MLADIH I
OBITELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ I IZABRANIM
EUROPSKIM DRŽAVAMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Zdenko Babić

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Cilj i metodologija rada.....	2
3. Koncept socijalnih investicija	3
4. Primjena koncepta socijalnih investicija.....	6
4.1. <i>Socijalno ulaganje kroz ključne dokumente Europske Unije</i>	6
4.2. <i>Ulaganje u djecu kao socijalna investicija</i>	9
4.3. <i>Ulaganje u obrazovanje mladih kao socijalna investicija</i>	12
4.3.1. <i>Međuovisnost ljudskog kapitala (obrazovanja) i gospodarskog rasta</i>	13
4.3.2. <i>Ispitivanje važnosti obrazovanja u osam europskih država</i>	14
4.4. <i>Ulaganje u aktivnu politiku zapošljavanja i obitelj kao socijalna investicija</i>	17
4.4.1. <i>Nordijske (socijaldemokratske) države</i>	21
4.4.2. <i>Liberalni tip država</i>	23
4.4.3. <i>Kontinentalne (konzervativne) države</i>	25
4.4.4. <i>Južnoeuropske države</i>	26
4.5. <i>Primjena koncepta socijalnih investicija u Republici Hrvatskoj</i>	27
4.6. <i>Pregled izdataka za socijalne investicije u izabranim europskim državama</i>	30
5. Kritike koncepta socijalnih investicija	31
5.1. <i>Primjedbe konceptu socijalnih investicija</i>	31
5.2. <i>Argumenti u korist socijalnih investicija</i>	33
6. Zaključak.....	37

Komparativna analiza socijalnih investicija u području djece, mladih i obitelji u Republici Hrvatskoj i izabranim europskim državama

Sažetak

Socijalne investicije predstavljaju adekvatne načine suočavanja sa suvremenim socijalnim rizicima. Radi se o ulaganju u ljudski kapital, koji se u današnje vrijeme smatra ključnim za razvoj države, te jačanju trenutnih i budućih kapaciteta ljudi. U ovom se radu iznose podatci o dominantnim područjima socijalnog ulaganja, a to su: obrazovanje, obitelj i djeca te aktivne politike zapošljavanja. Komparativnom će se analizom proučiti situacija u Republici Hrvatskoj i izabranim europskim državama te iznijeti kritike koncepta socijalnih investicija, kako pozitivne, tako i negativne, a koje daju sveobuhvatnu percepciju o relevantnosti njihove primjene.

Ključne riječi: socijalne investicije, djeca, mladi, obitelj, obrazovanje, aktivne politike zapošljavanja

Comparative analysis of social investments in the area of children, youth and families in the Republic of Croatia and selected European countries

Abstract

Social investments represent adequate ways of dealing with contemporary social risks. It is about investing in human capital, which nowadays is considered crucial for the development of the country, and strengthening the current and future capacities of people. This paper presents data on the dominant areas of social investment, and those are: education, family and children, and active employment policies. A comparative analysis will be used to study the situation in the Republic of Croatia and selected European countries, and present criticisms of the concept of social investments, both positive and negative, which give a comprehensive perception of the relevance of their application.

Key words: social investments, children, youth, family, education, active employment policies

Izjava o izvornosti

Ja, Marta Grubišić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Marta Grubišić,

11.9.2023.

1. Uvod

Modernizacijom društva u 20. st. pokreće se razvoj socijalne države, a tom istom razvoju pridonose dva svjetska rata i veće gospodarske krize. Svoj procvat doživljava upravo nakon Drugog svjetskog rata, kada se uspostavljaju sustavi socijalne sigurnosti koji pridonose kvaliteti života ljudi na način da pružaju potporu u prevladavanju socijalnih rizika (Puljiz, 2000). To razdoblje se često naziva „zlatno doba“ socijalne države, a većina istraživača komparativne socijalne politike smatra da je ono trajalo od 1945. do 1970., odnosno do početka ekonomske krize 1970-ih i širenja neoliberalizma (Babić i Baturina, 2016). Međutim, kao rezultat socijalnih promjena u navedenom razdoblju, kao što su promjene u strukturi obitelji, promjene na tržištu rada, demografske promjene, ali i ekonomske i tehnološke promjene, dolazi do novih socijalnih problema, zbog kojih se postepeno mijenjala uloga države. Njezina pasivna uloga postepeno prelazi u aktivnu, odnosno povećava se njezino interveniranje u kontekstu osiguravanja socijalnih prava građana. Socijalna država podrazumijeva državu koja omogućava svojim građanima ispunjavanje temeljnih egzistencijalnih potreba (Puljiz, 2000).

Temelj su socijalne države učinkovite mjere socijalne politike, kojima se svladavaju socijalni rizici i povećava kvaliteta života građana (Smokvina i Čunčić, 2019). Simultano s promjenama koje su se odvile u društvu kao produkt njegove modernizacije i postmodernizacije, dolazi i do promjena socijalnih rizika, odnosno nastanka koncepta „novih“ socijalnih rizika. Rizik možemo definirati kao teško predvidi događaj koji negativno utječe na blagostanje osobe. Radi se o budućim problemima koji se mogu ublažiti ili čak prevenirati. Razlika između individualnih i socijalnih rizika jest u tome što prvi pogađaju pojedince i pojedinac se sam suočava s njima, dok drugi predstavljaju strukturni problem (pojedinac ih ne može samostalno kontrolirati i riješiti), ugrožavaju temeljne životne potrebe i imaju posljedice na razini društva. Dok se „starim“ socijalnim rizicima mogu smatrati, primjerice, bolest, invaliditet, starost, nezaposlenost, i slično, u novije vrijeme došlo je do promjene u socijalnim rizicima pa su tako nastali „novi“ socijalni rizici, kao rezultat ekonomskih

i socijalnih promjena povezanih s postindustrijskim društvom. Ključni procesi koji su utjecali na njihovu pojavu su masovni ulazak žena u svijet plaćenog rada, promjene u strukturi obitelji, promjene na tržištu rada, apsolutno i relativno povećanje starije populacije, privatizacija socijalne dobrobiti, i slično (Šućur, 2022).

Dakle, upravo zbog razvoja suvremenog društva, ističe se važnost pravodobnih i učinkovitih socijalnih intervencija, odnosno socijalnih investicija u sklopu sustava socijalne politike, koje uključuju organiziranu djelatnost države i drugih društvenih čimbenika, a sve sa svrhom svladavanja socijalnih rizika i drugih nepovoljnih socijalnih situacija, ujednačavanjem životnih šansi te unaprjeđivanjem sveukupne socijalne dobrobiti građana (Smokvina i Čunčić, 2019).

U nastavku rada će se govoriti o konceptu socijalnih investicija i njihovom značaju za rješavanje socijalnih rizika. Analizirat će se i uspoređivati njihova primjena u pojedinim državama Europe, pa tako i u Republici Hrvatskoj, a prvenstveno u području djece, mladih i obitelji.

Relevantnost ove teme se ogleda u potrebi za dubljim upoznavanjem koncepta socijalnih investicija, koji se u europskoj i hrvatskoj socijalnoj politici smatra još uvijek relativno novijim konceptom.

2. Cilj i metodologija rada

Cilj rada je komparativnom analizom podataka o socijalnim investicijama u Republici Hrvatskoj i izabranim europskim državama dobiti uvid o njihovoj primjeni, utjecaju na socijalnu i ekonomsku dimenziju države te pozitivnim i negativnim stranama njihove primjene.

Metodologija, korištena u svrhu ostvarenja navedenog cilja, podrazumijeva analizu postojećeg izvora informacija, odnosno analizu sadržaja, koja se temelji na korištenju već zabilježenih podataka, prikupljenih u druge svrhe (Lamza Posavec, 2011). Tako se u ovom radu nudi analiza već provedenih istraživanja na temu socijalnih investicija te analiza statističkih podataka i pokazatelja koji omogućuju usporedbu između država.

3. Koncept socijalnih investicija

U posljednjem desetljeću koncept socijalnih investicija postaje sve popularniji u znanstvenim krugovima i okruženju u kojem se kreiraju politike. Veliki doprinos daje Europska komisija pokretanjem *Paketa za socijalno ulaganje* 2013. godine, u kojem potiče države članice Europske Unije (dalje: EU) na cjeloživotno ulaganje u ljudski kapital te aktivno djelovanje i prevenciju socijalnih rizika, umjesto ispravljanja štete i problema kada već nastanu (Hemerijck, 2017).

Kao što je u uvodu rečeno, razvojem poslijeratnih socijalnih država u Europi i razvojem postindustrijskog društva, počinju se događati i značajnije socijalne promjene, a među njima dominiraju one u području obitelji, demografije i tržišta rada. Obitelj više nije primarni pružatelj pomoći i sigurnosti, smanjuje se po broju svojih članova te je sve veći broj razvedenih brakova, samačkih kućanstava, izvanbračne djece i jednoroditeljskih obitelji. Stope fertiliteta, nataliteta i mortaliteta opadaju, što uzrokuje negativne trendove u demografskoj dinamici. Udio se starije populacije povećava i time stvara pritisak na mirovinski i zdravstveni sustav. Također, povećava se udio žena na tržištu rada, prvenstveno u tercijarnim zanimanjima, što je posljedica povećanja značaja usluga u svim sektorima i područjima gospodarstva današnjeg društva (tercijarizacija i deindustrijalizacija zanimanja). Karijere više nisu neisprekidane i cjeloživotne, već se mogu očekivati noviji, alternativni oblici rada, poput, rada sa skraćenim vremenom, rada na određeno vrijeme te češći prekidi rada i promjene poslova (Babić i Baturina, 2016; Smokvina i Čunčić, 2019).

Dakle, promjene u društvu rezultiraju „novim“ socijalnim rizicima, koje autori Bonoli (2006, prema Babić i Baturina, 2016) i Esping-Andersen (2002, prema Babić i Baturina, 2016) svrstavaju u određene kategorije, a to su:

1. usklađivanje rada i obiteljskog života
2. samohrano roditeljstvo
3. duga i nemoćna starost
4. posjedovanje zastarjelih vještina i znanja

5. ograničeni pristup socijalnom osiguranju i socijalnoj zaštiti.

Uz ostale, veliki značaj se pridaje djeci, mladima i obiteljima kao skupinama koje su u najvećem riziku (Babić i Baturina, 2016), a na kojima će biti fokus u ovom radu.

Ono što je problematično je što još uvijek dominiraju programi orijentirani na spomenute „stare“ socijalne rizike, a koji su djelovali po sistemu popravljanja već nastalih posljedica određenog rizika. Nastoje se promicati koncepti socijalne politike i socijalnih investicija koji kompenziraju *post festum* djelovanje na društvene promjene. Stoga se ističe potreba rekonstruiranja nekadašnjih socijalnih politika, kako bi se one u najvećoj mjeri prilagodile aktualnim društvenim izazovima. Socijalno ulaganje, odnosno socijalne investicije mogu predstavljati adekvatne načine suočavanja sa socijalnim rizicima te na taj način dugoročno napraviti pozitivne promjene. Vrlo važno je prepoznavanje potrebe za djelovanjem i reduciranjem socijalnih rizika u mlađim fazama života ljudi, kada se radi o njihovoj naobrazbi, ulasku i integraciji na tržištu rada te zasnivanju vlastite obitelji. Iz perspektive socijalnog ulaganja, socijalne politike, koje promiču ulaganje u ljudski kapital, temelj su stvaranja ekonomskog rasta i društvenog boljitka (Babić i Baturina, 2016).

Razvoj se socijalnog ulaganja potaknuo potrebom za modernizacijom socijalne države koja bi trebala pravodobno i učinkovito odgovarati na rizike i potrebe suvremenog društva te potrebom za osiguravanjem političke i financijske održivosti države. Socijalnim se investicijama nastoji postići maksimalna prilagodba pojedinaca, obitelji i društva na sve aktualne promjene i tranzicije te usklađivanje društvenih i ekonomskih ciljeva države (Vandenbroucke i sur., 2011). Istraživanja i analize pokazuju da ulaganje u rani odgoj i obrazovanje djece, obrazovanje mladih, aktivne politike tržišta rada, i slično, podiže stopu zaposlenosti, razvoj visokokvalificiranih poslova i sveukupnu razinu kvalitete života (Nelson, 2011, prema Vandenbroucke i sur., 2011).

„Socijalno ulaganje uključuje jačanje trenutnih i budućih kapaciteta ljudi te pored neposrednih učinaka, računa se s trajnim učincima u vidu boljih obrazovnih ishoda, mogućnosti zapošljavanja i prihoda od rada, odnosno jasnom socijalnom i

gospodarskom koristi“ (Bežovan i sur., 2015: 12). Koncept socijalnih investicija podrazumijeva usklađivanje zahtjeva za ekonomskom učinkovitošću tržišta s jedne strane i socijalne orijentacije modernih socijalnih država s druge strane. Za razliku od prijašnjih mjera i programa socijalne politike, fokusiranih na popravak posljedica, socijalne investicije predstavljaju ulaganje i jačanje ljudskog kapaciteta, kako bi se rizične situacije prevenirale ili maksimalno ublažile (Smokvina i Čunčić, 2019). Socijalne investicije rezultiraju dvostrukim povratom; financijskim i socijalnim. Koncept je izveden iz ekonomije, u čijem se kontekstu investicije smatraju ulaganjima za povećanje proizvodnje i potrošnje u budućnosti. Dominantno je bilo ulaganje u infrastrukturu i fizički kapital. Međutim, nakon pojave „teorije ljudskog kapitala“ 60-ih godina 20. stoljeća, dolazi do pomaka od fizičkih prema socijalnim investicijama, odnosno, započinje ulaganje u ljudski kapital i ljudske potencijale (Babić, 2022).

Činjenica da su nezaposlene osobe često nekvalificirane i u obrazovnom deficitu te da slobodna radna mjesta u današnje vrijeme zahtijevaju visoku razinu znanja i vještina, dovodi do zaključka da je nužno uvesti mjere kojima se adekvatno odgovara na aktualne zahtjeve tržišta rada. Dakle, potrebno je ulagati u stanovništvo, odnosno u njihove vještine, pružajući im potrebne načine usvajanja znanja i osobnog nadograđivanja. Kada se govori o zadovoljavanju trenutnih potreba građana i svladavanju socijalnih rizika, pojedinci ne mogu biti prepušteni sami sebi, već je važno da se djeluje javnom politikom. U sklopu nje, mogu se istaknuti tri njezina područja u perspektivi društvenog ulaganja: poboljšanje ljudskog kapitala, odnos obitelji i gospodarstva te radni odnosi. Ljudski kapital se u današnje vrijeme smatra ključnim za održavanje razvijenosti države. Školovanje samo na početku života više nije dovoljna osnova za uspješnu karijeru i život, ali je isto tako vrlo bitno da je ono kvalitetno i da posluži kao čvrst temelj za daljnje educiranje u budućnosti. Nadalje, sve se više nastoje provoditi mjere kojima se osigurava jednaka zastupljenost žena i muškaraca na tržištu rada, ali istovremeno se ne zaboravlja na značaj uloge obitelji, stoga se kreiraju uvjeti u kojima se može pronaći ravnoteža između obiteljskog i profesionalnog života. Osim što neusklađivanjem ove dvije komponente raste osobno nezadovoljstvo osoba u takvoj situaciji, ograničen je i ekonomski napredak države kroz smanjenu ponudu radne snage. Naposljetku, u

postindustrijskom kontekstu novih socijalnih rizika, fleksibilnih karijera i produljenja životnog vijeka, doći do cilja pune zaposlenosti zahtijeva puno više diferenciranih obrazaca zapošljavanja kroz životni vijek. Potrebno je osigurati raznolike mogućnosti rada i prijelaze između oblika zaposlenosti, tako da i žene i muškarci kroz svoj životni vijek mogu imati održive karijere, bez dugotrajnih razdoblja nezaposlenosti (Vandenbroucke i sur., 2011).

Kroz programe se socijalnih investicija dominantno ističe ulaganje u obrazovanje, aktivnu politiku zapošljavanja te obitelj i djecu, prvenstveno u usklađivanje roditeljskih i radnih obveza, ali i u kognitivni i socijalni razvoj djece. Kada se govori o „novim“ socijalnim rizicima, veliki značaj predstavljaju obiteljske, pronatalitetne i politike usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života, a koje bi svojim mjerama trebale prevenirati ili smanjivati socijalne rizike u državama Europske Unije (Smokvina i Čunčić, 2019). Kroz ulaganje u ljudski kapital nastoji se osigurati sposobnost cjeloživotnog učenja te rad na kompetencijama za ulazak na tržište rada i povratak u slučaju ispadanja s njega (Babić, 2020).

4. Primjena koncepta socijalnih investicija

4.1. Socijalno ulaganje kroz ključne dokumente Europske Unije

Svojim strateškim dokumentima Europska Unija sve više ističe okrenutost socijalnom ulaganju. Socijalne investicije na europskom području popularnost stječu 1990-ih, kada nastaje i veliki problem nezaposlenosti u državama članicama tadašnje Europske ekonomske zajednice (dalje: EEZ). Tada se, kao odgovor na navedeno, izrađuje *Europska strategija zapošljavanja*, kojom se htjelo ostvariti slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i ljudi. Dakle, u počecima je nekadašnja EEZ više bila okrenuta gospodarskim, nego socijalnim ciljevima, međutim, potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta 1993. godine i promjenom imena u Europska unija, sve se veći fokus stavlja na socijalnu politiku i socijalno ulaganje (Obadić, 2009).

Potrebi za jačanjem tržišta i ljudskog kapitala, gospodarskim rastom te uspješnijim rješavanjem drugih gospodarskih i socijalnih pitanja odgovara stvaranje dokumenta pod nazivom *Lisabonska strategija* iz 2000. godine, kojim se podupire modernizacija socijalne države i ulaganje u ljudski kapital (Babić i Baturina, 2016). Tom se

strategijom EU obvezala stvoriti najdinamičnije i najkonkurentnije gospodarstvo, koje će održavati ekonomski rast s najvećom stopom zaposlenosti te veću ekonomsku i društvenu koheziju. Proširio se i koncept socijalne politike izvan tradicionalnog okvira pružanja socijalne zaštite te uključio obrazovanje i osposobljavanje te povećanje stope zaposlenosti, prvenstveno među ženskom populacijom i starijim osobama sposobnima za rad (Vandenbroucke i sur., 2011). Točnije, za jačanje konkurentnosti EU-a i potencijala ekonomskog rasta, Lisabonska je strategija postavila osam ciljeva (Kesner-Škreb, 2007):

1. šire i učinkovitije korištenje novih informacijskih tehnologija
2. stvaranje europskog prostora za istraživanje i inovacije
3. dovršetak izgradnje jedinstvenoga unutarnjeg tržišta EU
4. stvaranje učinkovitih i integriranih financijskih tržišta
5. jačanje poduzetništva poboljšanjem i pojednostavnjenjem regulatornog okruženja poduzeća
6. jača socijalna kohezija utemeljena na promicanju zapošljavanja
7. unapređenje vještina i modernizacija sustava socijalne zaštite
8. održivi razvoj koji bi osigurao dugoročnu kvalitetu života.

Međutim, napredak nije išao željenom brzinom zbog previše opširno postavljenih ciljeva, opsežnog programa i nedovoljne koordinacije među državama članicama. Stoga se 2005. godine revidirana Lisabonska strategija usmjerila na rast i zapošljavanje, a uključivala je tri ključna područja:

1. učiniti Europu atraktivnijim mjestom za ulaganje i rad
 - proširiti i produbiti unutarnje tržište
 - osigurati otvorena i konkurentna tržišta unutar i izvan Europe
 - poboljšati europsku i nacionalnu regulativu
 - proširiti i poboljšati europsku infrastrukturu

2. osigurati znanje i inovacije za rast
 - povećati i poboljšati ulaganja u istraživanja i razvoj
 - potaknuti inovacije, primijeniti ICT i održivo iskorištavati resurse
 - pridonijeti snažnoj europskoj industrijskoj bazi
3. stvoriti veći broj radnih mjesta te bolja radna mjesta
 - privući veći broj ljudi u područje rada, uz moderniziranje sustava socijalne zaštite
 - poboljšati prilagodljivost radnika i poduzeća te fleksibilnost tržišta rada
 - više ulagati u ljudski kapital boljim obrazovanjem i usvajanjem vještina (Kesner-Škreb, 2007).

Europska je komisija 2013. godine, s ciljem podupiranja ulaganja u ljudski kapital, donijela *Paket za socijalno ulaganje*, kojim je zadala državama EU-a smjernice za unaprjeđivanje gospodarstva, a prvenstveno područja obrazovanja, zaposlenosti i tržišta rada te obitelji i djece. Nastoji se jačati ljudski kapacitet te podupirati aktivno sudjelovanje ljudi u društvu, svim fazama donošenja i provedbe socijalne politike te na tržištu rada. Ističe se važnost socijalne kohezije, solidarnosti među građanima i socijalne uključenosti, kao i jednakost u pristupu uslugama, primjerice, stanovanju, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, tržištu rada, i slično (Europska komisija, 2013). Ističe se da na ovakva ulaganja ne treba gledati kao na bespovratnu potrošnju, nego kao na osiguravanje buduće dobrobiti. Navedeni je dokument usklađen s drugim europskim strategijama i priopćenjima, kao što su, primjerice, Priopćenje Komisije *Jača europska industrija za rast i oporavak gospodarstva iz 2012. godine*, a kojom se također naglašava važnost ulaganja u ljudski kapital za postizanje gospodarskog rasta i konkurentnosti. Potom, *Paket za zapošljavanje s uputama za postizanje rasta zaposlenosti*, *Paket za zapošljavanje mladih*, baziran na područje položaja mladih osoba, *Bijela knjiga o mirovinama*, koja nudi strategije za održive i primjerene mirovine, i brojni drugi dokumenti (Babić i Baturina, 2016).

Vrlo ambiciozna *Lisabonska strategija* uglavnom je podbacila u prvotno postavljenim ciljevima, ali njezine ideje su se zadržale u novoj strategiji *Europa 2020*, koja se fokusirala na gospodarski rast, znanje i inovacije, zapošljavanje,

socijalnu koheziju te socijalnu i ekološku održivost. Kao i prethodni dokumenti, i ova strategija naglašava ulaganje u ljudski kapital. Pokrenula je težnju prema tome da se ne nastoje otvarati samo nova radna mjesta, već „bolja“ radna mjesta, s više plaćenim i ugodnijim poslovima, što podrazumijeva manje fizičkog, a više intelektualnog rada. Strategija je istaknula potrebu za stvaranjem uključivog društva, u kojem se izjednačuju marginalizirane skupine s ostatkom društva te se smanjuju nejednakosti između bogatih i siromašnih. Dakle, ističe da je važno ulagati u sve skupine građana, bez obzira na razlike među njima i tijekom cijelog njihovog životnog vijeka, te osposobiti ih na prilagođavanje društvenim promjenama (Grgurić, 2011). Kada se generalne ciljeve nametnulo svakoj državi članici zasebno, bilo je za očekivati da neće svaka država ispuniti sve ciljeve do kraja. Države se razlikuju po stupnju razvijenosti, a uz to se radilo o razdoblju nakon globalne krize, kada su morale oporaviti svoje gospodarstvo. Tako je svaka pojedina država u nekim područjima bila uspješnija, dok je u nekim bila manje uspješna. Što se tiče socijalnog ulaganja, konkretnije, obrazovanja i osposobljavanja te stope zaposlenosti, primjeri su država koje su ispunile ciljeve, odnosno dosegle traženi postotak, Njemačka, Austrija, Portugal i Češka, dok je Grčka popravila svoju sliku u kontekstu sekundarnog i tercijarnog obrazovanja, a u Poljskoj je postignut cilj EU-a u području tercijarnog obrazovanja. Španjolska je jako slabo ispunila zadane ciljeve EU-a, kao i Italija. Što se tiče Hrvatske, svojim učlanjenjem 2013. godine zaostajala je tri godine za drugim državama pa je pred nju postavljen i dosta teži zadatak. U pogledu stope zaposlenih, što je predstavljalo i najveći izazov, Hrvatska nije ispunila postavljeni cilj EU-a od 75%, ali je postigla nacionalni cilj od 62,9%, došavši do 66,7%. Među vodećim je državama članicama koja osigurava da mladi završe srednjoškolsko obrazovanje, a u području tercijarnog obrazovanja bila je vrlo blizu ostvarenja nacionalnog cilja, ali i nešto udaljenija od ostvarenja EU cilja (Babić, 2020).

4.2. Ulaganje u djecu kao socijalna investicija

Socijalno ulaganje generalno pretpostavlja investiranje javnih sredstava u sposobnosti ljudi, kako bi se ojačale njihove snage i maksimalno ostvarili njihovi potencijali, te kako bi se na taj način povećao ekonomski razvoj i socijalna dobrobit društva. Prepoznavanjem važnosti kvalitetnih programa i usluga za djecu i obitelj, doprinosi se razvijanju sveukupnog ljudskog potencijala. Različiti autori i istraživači

iznose različite podatke i promišljanja o područjima socijalnog ulaganja, ali što se tiče ulaganja u djecu, vrlo je visoka razina suglasnosti o korisnosti i važnosti takvog tipa ulaganja, pogotovo ako se radi o djeci nižeg socioekonomskog statusa ili djeci izloženoj nekoj drugoj vrsti socijalnih rizika (Rolnick, 2007, prema Babić, 2020).

Predškolski, kao i školski, odgoj i obrazovanje za djecu znače veliki doprinos u njihovom socijalnom, kognitivnom i obrazovnom razvoju. Tijekom predškolskog odgoja i obrazovanja, točnije prvih 5 godina života, razvijaju se najvažnije sposobnosti, koje se kasnije nadograđuju. Pružanje djetetu institucionalne brige, primjerice, vrtićima, dijete se stavlja u jednak položaj s ostatkom svojih vršnjaka. Obiteljski kognitivni i socijalni resursi utječu na djetetov rast i razvoj, stoga se putem institucija za odgoj i obrazovanje smanjuju razlike između djece vršnjaka s različitim obiteljskom pozadinom, što doprinosi u borbi s dječjim siromaštvom. Također, pomaže obiteljima, odnosno roditeljima da lakše usklade svoje profesionalne i obiteljske obveze i dužnosti (Baran, 2013). „Dostupan i kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje smatraju se jednim od ključnih mehanizama za odgovor na nove socijalne rizike“ (Baran, 2013: 44).

Značajne se prednosti i koristi od ulaganja u djecu mogu sagledati kroz pet sfera, odnosno kroz gospodarstvo, obrazovanje, zdravstvo, socijalnu skrb i kriminalitet. Na koji način će dijete kasnije u odrasloj dobi pridonositi društvu uvelike ovisi o njegovom kognitivnom i socijalnom razvoju u ranoj dobi. Važno je od početka razvoja raditi na spoznajnim sposobnostima te motoričkim, adaptacijskim i socijalizacijskim vještinama, što će doprinijeti djetetovoj društvenoj ulozi kroz život. Nadalje, sposobnost se kvalitetnog učenja i obrazovanja pospešuje ulaganjem u kvalitetne programe ranog razvoja djece. Povećava se motivacija za učenjem i potencijal za uspješnim obrazovnim postignućem. Sukladno tome, znatno je manja vjerojatnost da će dijete kasnije postati korisnik nekog oblika pomoći ili usluge iz sustava socijalne skrbi, već je vjerojatnije da će uspjeti osigurati sebi zaposlenje i prihode za zadovoljavanje svojih (temeljnih) životnih potreba (Babić, 2020). Istraživanja potvrđuju navedeno, uspoređujući djecu sudionike iz socijalno depriviranih obitelji i djecu nesudionike. Također, osim što je vjerojatnije da će dijete u odrasloj dobi osigurati sebi zaposlenje i na taj način ostvariti veću kvalitetu

vlastitog života, istovremeno će pridonijeti povećanju prihoda i smanjenju rashoda državnog proračuna, odnosno ekonomskom i gospodarstvenom rastu. Veliku korist od ulaganja u rani razvoj djece imaju i roditelji, koji na taj način olakšavaju usklađivanje radnih i obiteljskih obveza te povećavaju svoje prihode. Odgoj i obrazovanje djece od ranog razvoja stavljeno je i u korelaciju sa stopom kriminaliteta, odnosno smatra se da će djeca koja nisu pohađala programe ranog razvoja imati veću vjerojatnost za počinjenje kaznenog djela (Lynch, 2004, prema Babić, 2020). Campbell i suradnici (2014) su proveli istraživanje kojim se pokazalo da sudjelovanje djece u programima ranog razvoja smanjuje rizik od nastanka bolesti metabolizma i kardiovaskularnih bolesti u odrasloj dobi. Dobro zdravlje, koje je vrlo važno samo po sebi, indirektno pozitivno djeluje i na akumulaciju ljudskog kapitala, odnosno na dugoročni gospodarski rast (Baldanzi, 2017, prema Babić, 2020). Bolje zdravlje kod djece znači da manje izostaju s nastave i manje prekidaju školovanje, što doprinosi boljem akademskom uspjehu te razvijanju trenutne i buduće produktivnosti. Stječu kvalitetne navike ispunjavanja svojih akademskih obveza i samim se time izgrađuju kao osobe koje će voditi računa o svojim obvezama, radu, potrošnji i štednji u starijoj dobi (Suhrecke i sur., 2005, prema Šimunković i Babić, 2022).

Uz sve navedene prednosti, treba spomenuti i onu ekonomsku. Određena istraživanja u SAD-u potvrđuju visoke povrate na investirana sredstva ulaganja u programe ranog razvoja djece. Jedan od primjera jest program *Perry Preschool*, koji je osigurao trogodišnjoj i četverogodišnjoj djeci sudjelovanje u vrtićima nekoliko sati radnim danima, 30 tjedana u godini, te kućne posjete djetetovog mentora na sat i pol tjedno. Sudionici su nasumično odabrani iz velike skupine djece, ali na temelju njihovog niskog socioekonomskog statusa, te su se učinci pratili, kako sudionika programa, tako i nesudionika, do njihove navršene 40. godine života. Rezultati su pokazali da su u dobi od 27 godina djeca sudionici (sada odrasli ljudi) ostvarili 0,9 dulje završene programe obrazovanja u usporedbi s djecom sličnih karakteristika koja nisu sudjelovala u programu. Samim se time pokazala ekonomska korist, ali i drugi pozitivni trendovi, kao što su smanjenje stope maloljetničke trudnoće i kriminalnih aktivnosti, u odnosu na osobe koje nisu bile dio ovog programa (Babić, 2020).

Visković (2018) također opravdava ulaganja u društvenu skrb o djeci gospodarskim rastom i smanjenim rizikom od siromaštva. Smatra da se bez odgovarajuće društvene skrbi u sklopu programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sve više pojačava trend odgađanja roditeljstva ili smanjivanja broja djece u obitelji, što kvari demografsku sliku države i dovodi do starenja populacije. Osim što trebaju postojati, nezaobilazno je da navedeni programi budu kvalitetni, što povećava djetetov kognitivni razvoj i cjelokupnu dobrobit.

Jedna od ključnih sastavnica strategije ulaganja je osiguravanje jednake početne pozicije za svu ili što veći mogući broj djece jer upravo nejednakosti u djetinjstvu unazađuju akumulaciju ljudskog kapitala te uzrokuju nejednakosti u kasnijem životu, prvenstveno na tržištu rada (Vandenbroucke i sur., 2011). Iako europske politike i vlade sve veću pozornost pridaju cjeloživotnom učenju i obukama na radnim mjestima, i dalje se odgoj i obrazovanje u ranom razvoju djeteta stavlja u središte koncepta socijalnih investicija. S jedne strane, djetetu se povećavaju šanse za bolji budući položaj na tržištu rada i veću socijalnu uključenost, a s druge strane, u trenutnoj se dječjoj dobi majkama omogućava radna karijera i kvalitetniji život (Jenson i Saint-Martin, 2003; Cantillon i Van Lancker, 2013).

4.3. Ulaganje u obrazovanje mladih kao socijalna investicija

Obrazovanje je organizirano učenje znanja i vještina te razvoj sposobnosti potrebnih za njihovo učenje, a odvija se kroz razmišljanje, percipiranje i pamćenje (Pastuović, 2012). Zbog prepoznavanja važnosti obrazovanja i njegovog doprinosa ljudskom kapitalu, formira se koncept „4-A pristupa“ koji obuhvaća četiri dimenzije ključne za ostvarenje prava na obrazovanje, a to su dostupnost, raspoloživost, prihvatljivost i prilagodljivost (*availability, accessibility, acceptability* i *adaptability*). U kontekstu dostupnosti država mora osigurati dovoljan broj obrazovnih ustanova dostupnih svim socijalnim skupinama. Dimenzija raspoloživosti se odnosi na financijsku dostupnost obrazovnih ustanova, a dimenzija prihvatljivosti na kvalitetu obrazovnih programa. Naposljetku, prilagodljivost podrazumijeva fleksibilnost sustava odgoja i obrazovanja, kako bi se prilagođavao potrebama i interesima učenika i studenata (Bartulović, 2019).

4.3.1. Međuviznost ljudskog kapitala (obrazovanja) i gospodarskog rasta

Ljudski kapital se najčešće poistovjećuje s obrazovanošću stanovništva pojedine države, ali ono uključuje i njihove socijalno-zdravstvene komponente. Dakle, ulaganje u ljudski kapital, osim što obuhvaća ulaganje u obrazovanje i obučavanje, obuhvaća i ulaganja koja povećavaju proizvodnost pojedinca, primjerice, u zdravstvo (Babić, 2004).

Od zemljišta u poljoprivrednom, preko kapitala u industrijskom, do znanja u informacijom društvu, danas se sve više fokus stavlja na neopipljive društvene vrijednosti. Obrazovne programe, u skladu s brzim promjenama u svijetu, treba prilagođavati tako da ljudski resursi od ljudskih potencijala postanu ljudski kapital (Mujić i Legčević, 2008). Kvalitetno je obrazovanje ključno za napredak države i njezin gospodarski rast. Razvoj tehnologije, grana industrije te visokokvalitetnih proizvodnih alata i opreme zahtijeva i visoko obrazovanu radnu snagu, čija profesionalnost i kompetentnost utječe na povećanje kvalitete života građana neke zemlje. Ulaganje u ljudski kapital i obrazovanje uključuje pokrivanje što više troškova obrazovanja i osposobljavanja, uključujući primarno, sekundarno i tercijarno, pokrivanje troškova zdravstvene zaštite, što podrazumijeva troškove prevencije i liječenja bolesti, kao i osiguravanje povoljnih društvenih uvjeta, te pokrivanje troškova vezanih uz mobilnost radne snage, u što spadaju troškovi preseljenje radnika iz područja s manjom u područje s većom produktivnošću (Plaksy, 2014, prema Yusif, 2020). Investiranje u obrazovanje za cilj ima postići što brži i uspješniji gospodarski rast jer je svrha gospodarstva u što većoj mjeri zadovoljiti potrebe ljudi. Smanjivanje ulaganja u obrazovanje negativno utječe na društveno-ekonomski razvoj zemlje te intelektualnu i kulturnu razinu stanovništva, dok se u suprotnom stječu, ne samo osnovne, već i visoke specijalnosti i vještine te veća osposobljenost stanovništva u raznim sektorima i zanimanjima. Istraživanja potvrđuju da osoba s višom naobrazbom ima više znanja, vještina i kompetencija, što joj osigurava veće prihode i viši socioekonomski status (Yusif, 2020).

Može se govoriti o dvaju mehanizmima djelovanja ljudskog kapitala na gospodarski rast države. Prvi se odnosi na proizvodnju vlastitih tehnoloških inovacija, a drugi na prihvaćanje i preuzimanje tehnologije iz drugih država. Relevantno je govoriti i o

fizičkom kapitalu, kao utjecajnom faktoru, te poduzetništvu koje povezuje ljudski i fizički kapital s tehnologijom, a koje se može shvatiti kao oblik ljudskog kapitala, pri čemu se osobne sposobnosti, vještine i iskustva povećavaju obrazovanjem. Stoga, svi su faktori rasta međusobno komplementarni te bi nedostatak nekog od njih mogao usporiti rast. Primjerice, u nekadašnjem su Sovjetskom savezu ulaganja bila velika, ali vladao je nedostatak poduzetništva i mogućnosti korištenja zapadne tehnologije pa je i gospodarski rast bio spor (Dubravčić, 2007).

Ljudski kapital oblikuje se u formalnom i neformalnom sustavu obrazovanja. Neformalni podrazumijeva obiteljski odgoj i obrazovanje, ali i kroz medije, novine, televiziju, javna okupljanja, radionice, kampanje, i slično. Formalni sustav podrazumijeva predškolski odgoj i obrazovanje, osnovnoškolsko obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje, više i visoko obrazovanje te sustav cjeloživotnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Veliki broj istraživanja pokazuje pozitivnu korelaciju između investicija u ljudski kapital i stope gospodarskog rasta (Nelson i Phelps 1966, prema Benhabib i Spiegel, 1994, prema Babić, 2004). U nekim se istraživanjima korelacija objašnjava modeliranjem tehnološkog napretka. Više obrazovana radna snaga, odnosno kvalitetniji ljudski kapital, u mogućnosti je inovativno pristupiti tehnološkim procesima i proizvodima, brže usvajati nova znanja ključna za primjenu novih tehnologija te na taj način ubrzati gospodarski rast. Isto tako, obrazovana i obučena radna snaga neke države privlači investiranje u fizički kapital, što također doprinosi gospodarskom rastu (Babić, 2004).

4.3.2. Ispitivanje važnosti obrazovanja u osam europskih država

Jednako kao i predškolsko obrazovanje, na sveukupni intelektualni, socijalni i moralni razvoj vrlo je važno kasnije obrazovanje, putem škola, fakulteta i drugih oblika cjeloživotnog učenja. Pokazalo se da su obrazovanje te ekonomski i socijalni ishodi u korelaciji, odnosno da viši stupanj obrazovanja veže sa sobom veće ekonomske i socijalne beneficije (Hout, 2012).

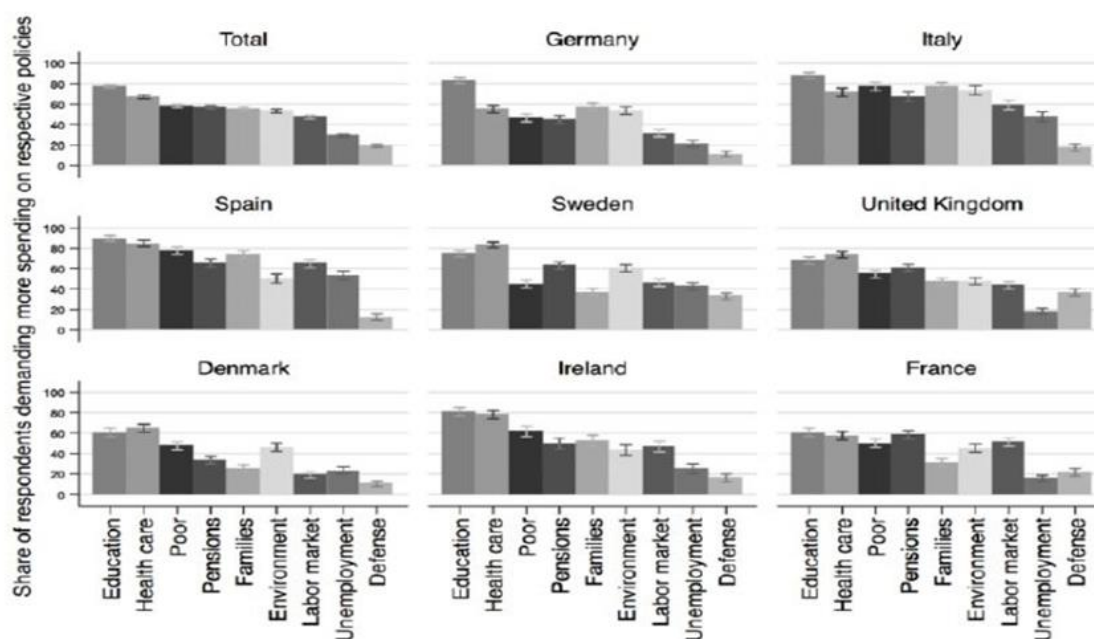
Isplativost i važnost ulaganja u obrazovanje ljudi kao oblik socijalne investicije prepoznala je Europska Unija. Primjerice, Europski investicijski fond (EIF) i Europska komisija pokrenuli su u Europi program za razvoj vještina i obrazovanja, kojem je cilj omogućiti potporu pojedincima za nastavak ili nadogradnju obrazovanja

i razvijanja svojih vještina, europskim poduzećima kroz povećanje radnih vještina svojih zaposlenika, čime se povećava konkurentnost i produktivnost poduzeća, te europskim organizacijama za sveukupno unaprjeđivanje sustava odgoja, obrazovanja i razvoja vještina (Europska komisija, 2020).

Busemeyer i suradnici (2018) su u svom radu, na primjeru osam europskih država, istražili među populacijom značaj investiranja u obrazovanje u pojedinoj državi. Osam navedenih država su Švedska i Danska kao socijaldemokratski, Francuska i Njemačka kao konzervativni, Velika Britanija i Irska kao liberalni tipovi države te Italija i Španjolska kao predstavnici južnoeuropskih zemalja, koje se često znaju dosta razlikovati od ostatka Europe.

Slika 4.1.

Preferencije ispitanika za različite vrste javnih rashoda po zemljama.

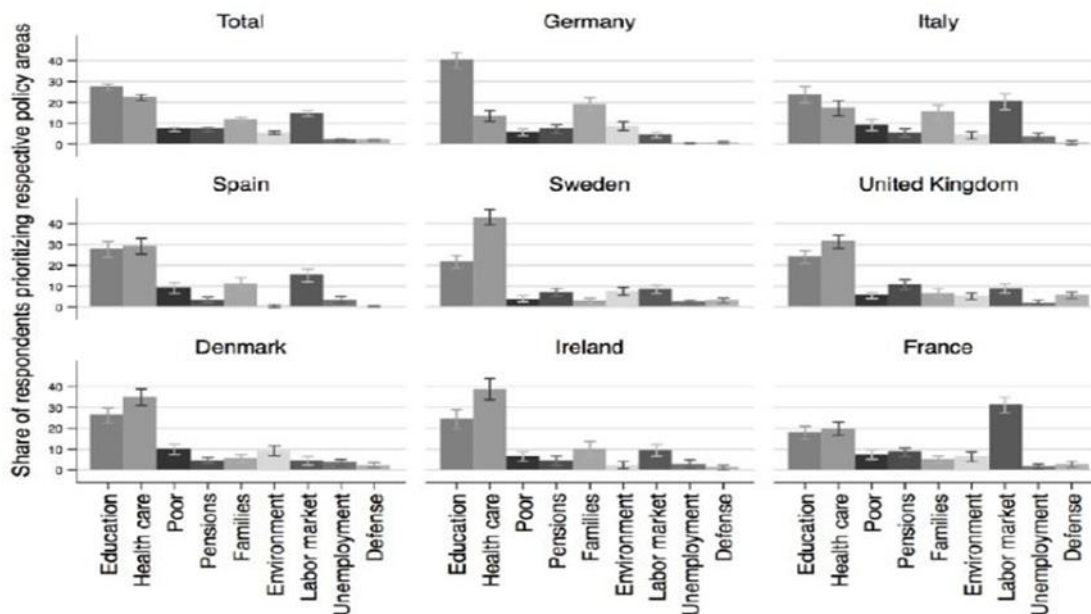
Izvor: Busemeyer i sur., 2018

Na prikazanoj se slici (Slika 4.1.) mogu vidjeti stajališta ispitanika o određenim područjima politike za koja smatraju da Vlada treba ulagati u njih više, manje ili jednako kao dosad. Navedena područja su obrazovanje, zdravstvo, naknade za nezaposlene, starosne mirovine, socijalna pomoć siromašnima, financijska potpora obiteljima, tržište rada i javni programi zapošljavanja, državna obrana i zaštita

okoliša. Gledajući objedinjeni uzorak svih osam država, najviše potpore za povećanje ulaganja je dobilo obrazovanje s 80% europskih građana. Slijedi ga zdravstvena skrb sa 67%, potom skoro izjednačene socijalne pomoći siromašnima s 59% i starosne mirovine s 58%, zatim financijska potpora obiteljima s 56%, zaštita okoliša s 54%, tržište rada i javni programi zapošljavanja s 48%, te na kraju s nešto nižim postotkom, naknade za nezaposlene s 30% i državna obrana s 20%. Zasebna analiza ovih država upućuje uglavnom dosljednost u razmišljanjima europskih građana, iako postoje i neke značajnije razlike. U svim državama, uz izuzetak Danske, Švedske i Velike Britanije, ispitanici su mišljenja da država treba dosta više investirati u obrazovanje, u odnosu na ostala odabrana područja, iako je i u navedene tri zemlje obrazovanje u velikoj konkurenciji za prvo mjesto. Potreba za ulaganjem u obrazovanje najizraženija je u Njemačkoj, u odnosu na ostala područja. Može se izvući zaključak da države s natprosječnom razinom potrošnje u obrazovanje, poput Švedske, Danske i Velike Britanije, imaju manju potrebu daljnjeg širenja svojih troškova, dok je u državama s ispodprosječnom potrošnjom situacija obrnuta. Također, osim obrazovanja, zanimljiva je i financijska potpora obiteljima, za koju je potpora građana najmanja u zemljama koje zagovaraju model roditelja dvaju hranitelja, odnosno skandinavske zemlje, a priključuje im se i Francuska. S druge strane, najviše su potpore za financijsku pomoć obiteljima pokazale južnoeuropske zemlje, koje imaju tendenciju veću važnost pridavati značaju obitelji, a nakon kojih slijedi konzervativna Njemačka i katolička Irska. Naknade za nezaposlene i socijalnu pomoć siromašnima najviše podupiru južnoeuropske zemlje, što je moguće zbog osjetnih posljedica ekonomske krize koje su vidljivije u tim državama, u usporedbi sa sjevernijom Europom. Države liberalnog tipa, Velika Britanija i Irska, te države konzervativnog tipa, Njemačka i Francuska, u odnosu na ostale države manje podupiru naknade za nezaposlene (Busemeyer i sur., 2018).

Slika 4.2.

Preferencije ispitanika za različite vrste javnih rashoda kada su prisiljeni izabrati jedno područje investiranja.

Izvor: Busemeyer i sur., 2018

U slučaju opredjeljenja za povećanje financiranja samo jednog od ponuđenih područja (Slika 4.2.), u objedinjenom nalazu obrazovanje je na prvom mjestu, a prati ga zdravstvena skrb. Međutim, kada se sagledaju rezultati zasebno po državama, u većini država ipak prednjači zdravstvena skrb, koja je u liberalnim i skandinavskim zemljama najistaknutija. Za dobivene su nalaze zaslužne Njemačka i Italija, koje prednost daju obrazovanju, a čiji rezultati imaju veću težinu u izračunu ukupnog prosjeka zbog svoje veće populacije. Francuska se ističe s potporom za ulaganje u tržište rada i javne programe zapošljavanja, što je također istaknuto i u južnoeuropskim državama, Italiji i Španjolskoj, zbog, kao što je već navedeno u radu, ekonomske situacije u tim državama (Busemeyer i sur., 2018). Međutim, važno je napomenuti da Italija i Španjolska svojim politikama na tržištu rada još uvijek nisu dovoljno usmjerene na poboljšanje vještina i razvoj ljudskog kapitala, odnosno na dugoročnije postizanje bolje slike zaposlenja i tržišta rada (Burroni i sur., 2019).

4.4. Ulaganje u aktivnu politiku zapošljavanja i obitelj kao socijalna investicija

Aktivna politika zapošljavanja podrazumijeva podizanje stope zaposlenih osoba i tražitelja zaposlenja te samim time, rast BDP-a, smanjenje stope nezaposlenosti i

smanjenje ovisnosti o naknadama za nezaposlenost. Cilj je uskladiti potrebe tržišta rada i potrebe radnika, kroz programe i projekte dodatnog osposobljavanja i educiranja za određena zanimanja. S obzirom na razvoj tehnologije i promjenu nekadašnjih dominantnih zanimanja, odnosno porast udjela poslova u kojima je najvažnije posjedovati i adekvatno koristiti informacije, obrazovanje u mladoj dobi, iako vrlo važno, često više nije dovoljno za suočavanje s izazovima tržišta rada. Stoga, koncept socijalnih investicija, u kontekstu mjera aktivne politike zapošljavanja, potiče ulaganja u cjeloživotno obrazovanje (Morel i sur., 2012, prema Babić i Baturina, 2016). Kroz provođenje navedenih mjera, nastoji se povećati fleksibilnost tržišta rada, odnosno olakšati prijelaz iz statusa nezaposlenosti u status zaposlenosti te proširiti opseg mogućnosti zaposlenja, primjerice, samo-zaposlenje, dodatne edukacije, dopusti, i slično. Europska je komisija (2013) u svom Paketu za socijalno ulaganje iznijela mjere za zapošljavanje mladih, kojima se nastoji što većem broju mladih osoba osigurati kvalitetne ponude za posao, kao i daljnje izobrazbe i usavršavanja, a sve kao odgovor na visoku stopu nezaposlenosti mladih.

Nezaposlenost, a poglavito dugotrajna nezaposlenost, može imati značajne posljedice, kako na pojedinca, tako i na društvo i gospodarstvo države. Što je osoba duže u statusu nezaposlenosti, nema prihode od plaće i teži joj je povratak na tržište rada. Na državnoj razini dugotrajna nezaposlenost građana ugrožava politike aktivnog zapošljavanja, stoga je vrlo važno reagirati i prevenirati na vrijeme određenim mjerama, koje su ključne za stjecanje vještina, radnog iskustva i sveukupnog profesionalnog napretka. Mjere aktivne politike zapošljavanja namijenjene su cjelokupnoj populaciji, ali s fokusom na nezaposlene i dugotrajno nezaposlene osobe, osobe u riziku od gubitka posla, mlade, starije i niskokvalificirane osobe. Njihov uspjeh ne ovisi samo o razini rashoda, nego i o načinu dizajna i provođenja tih mjera. Jedan od primjera je savjetovanje i pomoć u traženju zaposlenja, kroz koje se individualiziranim pristupom nezaposlenoj osobi pruža potpora i pomoć u osposobljavanju i pronalasku posla. Postoji i praska davanja subvencija poslodavcima, što utječe na pozitivnija stajališta poslodavaca prema dugotrajno nezaposlenim osobama. Također, postoje i programi izravnog zapošljavanja, odnosno stvaranje novih radnih mjesta, usmjereno na izbjegavanje situacije u kojoj su nezaposlene osobe zadržane predugo u programu ili poslu, zbog

čega propuštaju prilike dugoročnog zaposlenja. Jedna od visoko ocijenjenih mjera jest trening, za koji se smatra da ima dugoročne učinke, ali je vrlo skup. Treningom se usavršavaju zaposlene i nezaposlene osobe, koje uče nove vještine i stječu nove kompetencije (Vanroy, 2016).

I kod ovakvog tipa socijalnog ulaganja neophodno je govoriti o ulaganju u ljudski kapital, koje bi trebalo osigurati povećanje produktivnosti kod trenutnih i budućih generacija te podariti pojedincima znanja i vještine iskoristive u određenim gospodarskim i profesionalnim prilikama, a čime se naposljetku uspješnije razbija međugeneracijski lanac siromašva (Esping-Andersen i sur., 2002, prema Cantillon i Van Lancker, 2013).

Rodni jaz u području zaposlenosti se u većini europskih država smanjuje, ali i dalje se mogu prepoznati rodne razlike u participaciji na tržištu rada i u obilježjima sudjelovanja na tržištu rada, primjerice, u razlici u plaćama, intenzitetu zaposlenosti, nejednakom ponašanju muškaraca i žena u ulozi pružatelja skrbi, i slično. Nordijske države već duži niz godina prednjače u najnižem rodnom jazu u stopama zaposlenosti (Dobrotić, 2015). Promatrajući kretanje zaposlenosti kroz životni ciklus, odnosno ulaženje i izlaženje s tržišta rada, može se reći da bi krivulja kretanja trebala imati obrnuti U-oblik, koji znači zapošljavanje u mladoj dobi i vrhunac u razdoblju formiranja obitelji, koji se zadržava do starije dobi i izlaženja osobe s tržišta rada. Međutim, detaljne analize upućuju na razlike među muškarcima i ženama te da kod žena najčešće krivulja poprima M-oblik, budući da stope zaposlenosti žena u razdoblju formiranja obitelji, odnosno u fazi ranog roditeljstva (u dobi 25-35) opadaju (OECD, 2014, prema Dobrotić, 2015). M-efekt krivulje se razlikuje od zemlje do zemlje, a u skladu sa svim iznesenim podacima, može se zaključiti da je najmanje zastupljen u nordijskim državama, a najviše u južnoeuropskim, pa čak i liberalnim tipovima država. Rodni jaz se povećava usporedno s brojem djece i nižom dobi djece (Eurostat, 2014, prema Dobrotić, 2015). Uspješnost usklađivanja obiteljskih i profesionalnih obveza te zastupljenost oba roditelja na tržištu rada ovisi o uređenosti obiteljskih politika. Nordijske države karakterizira defamilizam i individualizam na području obiteljskih politika, odnosno veća mogućnost usklađivanja obiteljskih i radnih obveza, budući da se radi o dobro uređenim

dopustima za oba roditelja, visokom zamjenskom dohotku te razvijenim sustavima javnih usluga za rani odgoj i obrazovanje. S druge strane, u južноеuropskim državama ovakav tip uloga još uvijek vrlo često preuzimaju obitelji, upravo zbog niskih naknada za roditelje te nedostupnosti usluga odgoja i obrazovanja, dok je u državama liberalnog tipa rodni jaz također izraženiji zbog implicitnih familističkih obiteljskih politika, koje opisuje slaba intervencija na području obiteljskih politika i nedostatnost mehanizama kojima bi roditelji olakšali istovremeni ostanak u zaposlenju i obiteljske obveze. Usklađivanje obiteljskih obveza i plaćenog rada vrlo je kompleksno i obuhvaća mjere uže obiteljske politike, kao što su dopusti, naknade, i slično, ali i aktivne mjere na tržištu rada, primjerice, fleksibilno radno vrijeme (Dobrotić, 2015).

Kao što je već spomenuto u radu, 1990-ih se pojavljuje novi pristup ekonomskoj i socijalnoj politici pa je važna komponenta novog pristupa bila *Europska strategija zapošljavanja*, a kao nastavak na nju i *Lisabonska strategija*. Kada je *Europska strategija zapošljavanja* prvi puta 1997. godine uvedena, najviše se pažnje posvetilo zapošljavanju nezaposlenih i mladih osoba. Nakon 2001. godine se proširuje na radnike starije dobi, a nakon 2004. i na migrante. Nekadašnje pasivne politike tržišta rada zamijenile su aktivne, koje su postale temeljni instrument za provođenje željenih reformi, poput postizanja veće stope zaposlenosti, zapošljavanja svih skupina ljudi sposobnih za rad, ulaganja u njihovo obrazovanje i osposobljavanje, nadogradnje njihovih vještina i jačanja kompetencija, modernizacije sustava za zapošljavanje, i slično. Od 2005. godine socijalna sigurnost postaje središnji cilj ove strategije, a uz nju se veže i veća fleksibilnost tržišta rada, što doprinosi visokoj stopi sudjelovanja na tržištu rada i visoko obučenoj radnoj snazi, raspoloživoj za rad (Porte i Jacobsson, 2011).

Rezultate istraživanja i podatke iz različitih izvora o ulaganju u aktivnu politiku zapošljavanja Porte i Jacobsson (2011) prikazuju na primjeru država s različitih područja Europe. Primjeri socijaldemokratskih, odnosno nordijskih zemalja, su Švedska i Danska, liberalni tipovi države su Ujedinjeno Kraljevstvo i Irska, konzervativni (kontinentalni) tipovi su Njemačka i Francuska, a kao primjere mediteranskih, odnosno južноеuropskih zemalja uzeli su Italiju i Španjolsku. U svom

su radu govorili i o istočnoeuropskim državama Estoniji i Češkoj, ali se autor ovoga rada zadržava na ovim već spomenutim europskim državama.

4.4.1. Nordijske (socijaldemokratske) države

Glavni oblici financiranja sustava u ovim državama, odnosno glavni izvor državnih prihoda su porezi, a cilj je pružiti visokokvalitetne usluge svojim građanima. Stopa zaposlenosti, odnosno stopa sudjelovanja na tržištu rada vrlo je visoka, što je nužan uvjet za financiranje i pružanje pristupa visokokvalitetnim socijalnim uslugama. Nordijski model socijalne države počiva na očekivanju da su svi građani zaposleni, međutim, i kada se nađu u razdoblju nezaposlenosti, javne službe za zapošljavanje preuzimaju značajnu ulogu u njihovom obrazovanju i usavršavanju, s ciljem što bržeg i lakšeg uključivanja na tržište rada. Ove države imaju relativno visoku razinu pasivne potrošnje, kako bi se osigurao dostojan životni standard za vrijeme nezaposlenosti (Porte i Jacobsson, 2011). Nalaze se pri vrhu ljestvica kada su u pitanju zadovoljstvo i sreća njihovih građana te postižu razine BDP-a po glavi stanovnika koji su iznad prosjeka EU-a, što ih stavlja na vrh razvijenosti među gospodarstvima svijeta. Također, visoki su izdatci za državnu potrošnju jedno od temeljnih obilježja nordijskih država. Drugo temeljno obilježje bi bio univerzalni pristup ovih država, prema kojem je „pružanje osnovne potpore osigurano svakom građaninu u skladu sa zakonima koji štite građane i jamče im socijalna prava“. Univerzalna su prava povezana s bolesti, invaliditetom, nezaposlenosti, mirovinama za građane u starijoj životnoj dobi i beneficijama za roditelje s djecom“ (Viljevac, 2020: 315). Beg (2016) tvrdi da se nordijski model može smatrati sinonimom za uspješnu ekonomiju jer uspješno kombinira ekonomsku efikasnost i rast s razvijenim i stabilnim tržištem rada te pravednom raspodjelom dohotka i socijalnom stabilnošću, a kao glavne značajke navodi „masivan javni sektor s naglašenim transferima i visokim socijalnim davanjima, relativno visoka javna i privatna ulaganja u ljudski kapital, aktivne politike na tržištu rada, koordinirano kolektivno pregovaranje, inzistiranje na punoj zaposlenosti, visoke stope participacije radne snage i otvorenost globalizaciji“ (Viljevac, 2020: 316). Nordijske zemlje ne gledaju na obrazovanje kroz prizmu primarnog, sekundarnog i tercijarnog, već, primjerice, Danska i Švedska cjeloživotno obrazovanje ističu kao temeljnu strategiju pri nošenju sa suvremenim izazovima globalizacije i tehnološkog napretka. Dakle, osim obrazovanja za djecu i

mlade, zalažu se za obrazovanje i usavršavanje odraslih osoba putem različitih programa, prilagođenih potrebama pojedinih osoba. Visokoobrazovane radnike se potiče na sudjelovanje u tečajevima koje nude profesionalne institucije i centri za visoko obrazovanje te završavanje doktorskog studija (Viljevac, 2020). Istraživanja pokazuju da države, koje stavljaju veći naglasak na razvoj specifičnih, a ne općih radnih vještina, daju veću slobodu u odlučivanju zaposlenicima, odnosno sindikatima. Nordijske države podržavaju integriranost sindikata u nacionalnu strukturu za donošenje politika i utječu na zakonodavstvo o uvjetima rada, s ciljem proširenja radnih uloga i odgovornosti zaposlenika. Nasuprot tome, u južnim i istočnim europskim državama predstavnici zaposlenika i sindikati imaju manji utjecaj na odluke o organizacijskim promjenama (Gallie, 2017).

Nefleksibilnost i nekonkurentnost tržišta rada uzrokuju smanjenje broja radnih mjesta i šanse za zapošljavanje. Model „fleksigurnosti“ uvodi Danska, a znači istodobnu fleksibilnost i sigurnost radnog mjesta. Ovaj koncept kombinira fleksibilnost tržišta rada i visoki stupanj socijalne i dohodovne zaštite te zaštite pri zapošljavanju, odnosno osigurava jednostavno zapošljavanje i otpuštanje (fleksibilnost za poslodavce) te visoku naknadu za nezaposlene (sigurnost za radnike). Ovim konceptom se ujedinjaju radno zakonodavstvo, aktivna politika zapošljavanja, sustav socijalne sigurnosti i cjeloživotno učenje (Obadić, 2009).

S druge strane, postoje i negativne kritike nordijskog modela, prema kojima je težnja većoj socijalnoj jednakosti i smanjenju tenzija različitih slojeva društva dovela do smanjenja poticaja da ljudi teže k izvrsnosti. Osoba koja se nalazi na visokokvalificiranom poslu može zarađivati visoku plaću, ali ta osoba plaća i vrlo visoke poreze, dok neka druga osoba ne obavlja svoj posao kvalitetno ili radi niže-kvalificirani posao, a ne suočava se s posljedicama navedenog. Dakle, skandinavska društva su, u određenim aspektima, siromašna po pitanju individualnog preuzimanja rizika te adekvatne kompenzacije za preuzeti rizik (Andersen, 1984, prema Viljevac, 2020). Kiander (2003, prema Viljevac, 2020) tvrdi da za ove države slijede novi izazovi u pogledu socijalne i ekonomske politike. Daljnja integracija EU-a znači i veće pritiske na snižavanje poreznih stopa radi održavanja konkurentnosti, a problem

može doći i u pogledu mobilnosti radne snage, ukoliko radnici odluče emigrirati u državu s nižim poreznim opterećenjem.

4.4.2. Liberalni tip država

Ujedinjeno Kraljevstvo (dalje: UK) koristi Beveridgeov model, financiran iz poreza kojeg plaćaju svi građani i poduzeća te poreza od prodaje roba i usluga, a koji, dakle, uključuje cijelu populaciju, a ne samo zaposlene osobe (Guteša, 2021). U takvom modelu su obrazovanje i zdravstvo središnje komponente, s ciljem razvijanja što sposobnije i kvalitetnije radne snage te postizanje visoke stope zaposlenosti. Dakle, aktivne mjere dio su politike tržišta rada, ali bez cjelovitog sustava naknada za nezaposlene, koji je temeljna značajka nordijskih država (Porte i Jacobsson, 2011).

Promjene na tržištu rada očitovale su se kroz veću fleksibilnost, veću dominaciju niskokvalificiranih poslova uslužnog sektora te veću nezaposlenost mladih i dugotrajno nezaposlenih. Kreatori aktivnih politika UK-a tvrde da osim ekonomske, mjere imaju i socijalnu dimenziju, odnosno da žele smanjiti društvenu isključenost i slab ljudski kapital (Sage, 2015). Međutim, važno je napomenuti da UK troši znatno manje na aktivne mjere politike zapošljavanja u usporedbi s većinom svojih susjednih država, kao što su Danska, Finska, Švedska, Belgija, ali i manje od kontinentalnih država, kao što su Njemačka, Francuska i Austrija. Iako su rashodi u ovom području niži, UK bilježi relativno nisku nezaposlenost, što znači da aktivne mjere nisu jedini pokazatelj stanja u gospodarstvu, odnosno da ne nude izričito rješenje na pojedini problem, već pomažu u kombinaciji s drugim faktorima u oblikovanju tržišta rada. Pristup je UK-a aktivnoj politici tržišta rada usmjeren na pružanje raspona usluga koji nezaposlenima omogućava relativno brzo pronalaženje posla. Usluge uključuju traženje i pronalaženje posla, obuku za dobivanje posla, primjerice, vještine razgovora, pisanje životopisa, i slično, potom informatičko obrazovanje i rad na boljoj pismenosti, a u nekim slučajevima i obrazovanje vezano uz određeni posao te savjetovanje. Može se reći da UK ima problem s NEET populacijom, koja je niti zaposlena, niti u sustavu obrazovanja. Nadalje, velika je podzaposlenost radnika, odnosno broj radnika s nepunim radnim vremenom koji bi htjeli prijeći u puno radno vrijeme. Također, velike su regionalne nejednakosti u pogledu učinka tržišta rada (ONS, 2013, prema Berry, 2014) te postoji problem

nedovoljnog iskorištenja vještina, pri čemu pojedinci ne mogu pronaći posao koji je u skladu s njihovim obrazovnim dostignućima (Wright i Sissons, 2012, prema Berry, 2014).

Irski se model države blagostanja smatra malo zakašnjelim u kontekstu socijalne politike. Primjerice, sudjelovanje žena na tržištu rada je kronološki bilo u zaostatku u usporedbi s UK-om do 1980-ih, uglavnom zbog raširenosti tradicionalnog modela katolicizma. Od 1980-ih jača uloga civilnog društva u razvoju i provođenju politika i programa, međutim, kao i u UK-u, i u Irskoj sindikati imaju slabu poziciju u odnosu na njihovu poziciju u nordijskim i kontinentalnim državama (Porte i Jacobsson, 2011).

Socijalno partnerstvo se može definirati kao zajednička suradnja reprezentativnih tijela koji djeluju sa zajedničkim ciljem uspjeha, razmjene informacija, zajedničkog rješavanja problema te socijalne sigurnosti i fleksibilnosti kroz stalno obrazovanje i usavršavanje socijalnih partnera. Gospodarska su i socijalna pitanja od presudnog značenja socijalnog partnerstva. Njegovo djelovanje je važno na svim makro- i mikro-ekonomskim razinama, odnosno važno je za cjelokupno tržište rada. Upravo je ono od 1980-ih pokrenulo gospodarske i socijalne procese u Irskoj, tako što je imalo ključnu ulogu u povećanju zapošljavanja i životnog standarda. Dolazi do sklapanja sporazuma između vlade i socijalnih partnera (predstavnik sindikata i predstavnik poslodavaca), čime su se povećale plaće i stopa zaposlenosti, smanjilo porezno opterećenje i povećala konkurentnost radne snage (Cvitković, 2003). Irska je jedna od država koju je financijska kriza najteže pogodila, iz razloga što nije bilo značajnih ulaganja u razvoj vještina i aktivne politike, pa nije ni adekvatno reagirala na izazove ponovnog pokretanja gospodarstva države (Porte i Jacobsson, 2011). Također, Irska je kroz povijest prednost davala pasivnim u odnosu na aktivne politike tržišta rada, kao što su, na primjer, naknade za nezaposlene, i to u većoj mjeri u usporedbi s drugim državama OECD-a. U sklopu aktivnih mjera, značajan je Program rada koji je većinski usmjeren na zapošljavanje dugotrajno nezaposlenih osoba u javnom ili neprofitnom sektoru te pomaže pojedincima olakšavajući im prijelaz ili povratak u radnu snagu. Također su važni treninzi, koji omogućuju

pojedincima ažuriranje vještina, kao i usvajanje novih, više prilagođenih trenutnom tržištu rada (Parliamentary Budget Office, 2018).

4.4.3. Kontinentalne (konzervativne) države

Gospodarska kriza snažno je utjecala na sve europske države, ali neke su države, poput Njemačke, Francuske i skandinavskih država, odgovorile ispravno na krizu, primjerice, implementacijom određenih statuta, kao što su skraćivanje radnog vremena i profesionalno osposobljavanje. Njemačka i Francuska predstavljaju „klasični model sigurnosti“ u području tržišta rada i zaposlenja, odnosno „klasičnu državu blagostanja“ (Laleta i Bodiřoga-Vukobrat, 2016). Države kontinentalnog, odnosno konzervativnog tipa dijele neke zajedničke karakteristike u području zapošljavanja i tržišta rada, kao što su relativno velikodušne naknade za nezaposlene, poprilično pasivna orijentacija politika tržišta rada, visoki porezi i troškovi rada, odnosno doprinosi za socijalno osiguranje, korporativno određivanje plaća s visokim minimalnim plaćama utvrđenim kolektivnim sporazumima te stroga zaštita zaposlenja. Unatoč određenoj raznolikosti, ovi elementi također karakteriziraju i njemačko i francusko tržište rada, što je razlog zašto se one obično grupiraju zajedno u komparativnim istraživanjima (Eichhorst, 2007).

Njemački „novi model zapošljavanja“ doveo je Njemačku na visoku poziciju prema stopi zaposlenosti. Zapošljavanje se ne temelji samo na otvaranju više, ali „loših“ radnih mjesta na margini tržišta rada, već i na otvaranju „dobrih“, koji su vezani uz kvalificirana zanimanja. Njemačka se odlučila na deregulaciju tržišta rada, odnosno na model fleksibilizacije određivanja plaća i radnog vremena. Vrlo značajna reforma tržišta rada bila je tzv. Hartzova reforma 2002. godine, čijom provedbom je došlo do značajnog smanjenja troškova rada, stvaranjem širokog spektra slabije plaćenih radnika, ali i do jačanja konkurentnosti njemačkog gospodarstva na svjetskom tržištu. Dakle, ovom reformom je došlo do smanjenja plaća, ali i do povećanja stope zaposlenosti, jer je cilj bio osigurati stanovništvu posao, bez obzira na visinu plaće i duljinu radnog vremena. Njemačka je poznata i po svom dualnom modelu obrazovanja, u kojem se osoba za vrijeme svog obrazovanja može i profesionalno osposobljavati kod određenog poslodavca, nakon čega se vrlo često zaposli kod istog, što je jedan od razloga niske nezaposlenosti mladih osoba. Novi model

zapošljavanja doveo je do jaza između stalnih i „marginalnih“ radnika. Prvi su oni s ugovorom na neodređeno vrijeme, a koji su, kroz kolektivno pregovaranje, zadržali postojeću stabilnost zaposlenja i razinu plaća. Drugi su, pak, u drukčijoj situaciji. S jedne strane, olakšan im je ulazak na tržište rada, prvenstveno kroz deregulirane fleksibilne oblike rada, ali s druge strane, više su izloženi rizicima fleksibilnosti tržišta rada, odnosno nestabilnosti radnih mjesta i razine plaća. Stoga, iako je stvaranje fleksibilnijih i jeftinijih oblika rada pozitivno utjecalo na rast zaposlenosti, povećalo je i nejednakost na tržištu rada, čime je ugrožen koncept jednakosti karakterističan za kontinentalnu Europu (Laleta i Bodirola-Vukobrat, 2016).

Iz komparativne perspektive, Francuska je zanimljiv slučaj. Obilježena je korporativno-konzervativnim režimom tržišta rada pa se nalazi između južноеuropskih država članica s korporativnim režimom tržišta rada, primjerice Italija i Grčka, koje su se od 2010. godine i protekle financijske krize suočavale s velikim pritiskom za provođenje reforme u zadanom smjeru, i druge kontinentalne države članice, poput Njemačke, u kojoj je pritisak bio dosta manji. Francusko je gospodarstvo bilo poprilično zaštićeno od učinaka krize kojom su bile pogođene europske države, uglavnom zbog relativno slabog oslanjanja na vanjsku trgovinu i stabilne stope privatne potrošnje. Međutim, i u ovoj državi su se osjetile posljedice, a najviše su ih osjetile mlade osobe koje su se našle u statusu nezaposlene osobe i osobe s najnižom razinom obrazovanja. U posljednje desetljeće značajno su se razvili atipični oblici zaposlenosti, poput rada s nepunim radnim vremenom, ugovora na određeno vrijeme i rad preko agencije za privremeno zapošljavanje. Do 1970-ih je udio atipičnih oblika rada iznosio svega 3%, dok danas postotak ide preko 25% (Caune i Theodoropoulou, 2018).

4.4.4. Južноеuropske države

Tržište rada Španjolske i Italije prošlo je kroz značajne procese transformacije posljednjih 20 godina, s ciljem postizanja što veće fleksibilnosti, što je naposljetku rezultiralo pogoršanjem uvjeta rada i sve nižom kvalitetom zaposlenja. U Španjolskoj je rast zaposlenosti 1990-ih bio popraćen nizom reformi koje su pokrenule fleksibilizaciju tržišta rada, a samim time i povećale udio atipičnih oblika rada. Tada je Španjolska, nakon prvoplasirane Njemačke, postala država s najviše ponuđenih

radnih mjesta i visokom stopom zaposlenosti. Međutim, kriza 2008. godine snažno je pogodila državu i drastično smanjila stopu zaposlenosti. Iako postoje aktivne politike tržišta rada kojima je cilj povećati ljudski kapital kroz programe usavršavanja, može se reći da još uvijek nije postignut željeni cilj. Razina je izdataka za ulaganje u tržište rada od tada uvijek niža od razine izdataka Njemačke i Francuske. Investicije, koje su se provodile, uglavnom su se uvijek bazirale na kratkoročnu potporu ranjivim skupinama osoba, primjerice, potpore za vrijeme nezaposlenosti, umjesto mjera za postizanje dugoročnih vještina. Trend usmjeravanja prema fleksibilizaciji, a bez poboljšanja kvalitete zapošljavanja može se vidjeti i u Italiji, gdje se, također, nedovoljno fokusira na aktivne politike tržišta rada kojima se povećava kvaliteta zaposlenosti, već prevladavaju pasivne politike. Kao i u Španjolskoj, izdatci za tržište rada u Italiji vrlo su niski i ulaganje u obuku nije dovoljno provedeno. Javna ulaganja stagniraju na niskoj razini, unatoč porastu dugotrajne nezaposlenosti, nezaposlenosti mladih osoba i osoba starijih od 50 godina. Dakle, politike su usmjerene na usklađivanje ponude i potražnje niskokvalitetnih poslova i povećanje poticaja za zapošljavanje, a ne na promicanje poboljšanja vještina i razvoja ljudskog kapitala (Burroni i sur., 2019).

Kao što je već u radu navedeno, u južnoeuropskim državama, u ovom slučaju Španjolskoj i Italiji, u usporedbi s državama ostalih dijelova Europe, pridaje se veći značaj instituciji obitelji, koja nadomješta ulogu države u određenim područjima. Tzv. familizam je u ove dvije države ideološki definiran i potaknut doktrinama katolicizma. Primjerice, u ovim državama je dosta veća neusklađenost roditeljskih i profesionalnih obveza, što sa sobom povlači manju zastupljenost žena na tržištu rada i manju rodnu ravnopravnost (León i Migliavacca, 2013).

4.5. Primjena koncepta socijalnih investicija u Republici Hrvatskoj

Kao njezina država članica, Hrvatska u sve većoj mjeri usvaja upute i mjere Europske Unije. Međutim, uspoređujući Republiku Hrvatsku s ostalim članicama Europske Unije, može se izvući zaključak o njezinom zaostajanju u pogledu socijalnog ulaganja (Smokvina i Čunčić, 2019; Babić, 2020). Europska Unija prepoznala je važnost ulaganja u djecu, no u Hrvatskoj, iako se napredak u obiteljskoj politici i mjerama usmjerenima prema djeci mogu primijetiti, i dalje

postoje nedostaci u tom području zbog kojih je nužno reagirati učinkovitijim i adekvatnijim mjerama politike. Primjerice, uspoređujući državne rashode za obitelj i djecu iz 2019. i 2020. godine, može se vidjeti pad od 2%. Također, predviđanja o očekivanom broju korisnika dječjeg doplatka nije se ostvario, što može upućivati na to da je iznos dječjeg doplatka nizak i da osobe nisu motivirane prolaziti kroz cjelokupni proces za ostvarivanje tog prava. Dosadašnja istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da djeca predškolske dobi s rizikom od siromaštva žive u materijalnoj deprivaciji koja ih onemogućuje u sudjelovanju u dječjim aktivnostima, što nepovoljno utječe na njih socijalni razvoj, a problem je najvidljiviji kod djece iz ruralnih područja (Babić, 2020). Cjelokupni je sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, iako najvažniji za socijalni i kognitivni razvoj djece, vrlo bitan i s aspekta participacije roditelja na tržištu rada, kako bi roditelji što uspješnije uskladili svoje obiteljske i profesionalne obveze. Svi izneseni podatci i činjenice, kako u ovom radu, tako i u drugoj literaturi, ukazuju na potrebu reforme hrvatske obiteljske politike. Obiteljska politika u Hrvatskoj je zadnja dva desetljeća bila kompenzacijski orijentirana i svojim se mjerama nije dovoljno fokusirala na ulaganje u predškolski odgoj i obrazovanje, kao ni na usklađivanje obiteljskog života i radnih obveza. Manjak reformi u pogledu investiranja u predškolske programe za djecu utječe nepovoljno na stopu žena na tržištu rada, s obzirom da su najčešće one te koje se radi obiteljske situacije povuku s njega. Povlačenjem žena s tržišta rada, zbog brige o djeci, smanjuju se i kućanski prihodi (Dobrotić, 2015).

U Hrvatskoj su se odvale značajne demografske promjene, čije su posljedice još uvijek prisutne i još uvijek predstavljaju problem. Stopa fertiliteta i nataliteta opada, a to sa sobom vuče demografsko starenje stanovništva. Također, vanjske migracije pridonose porastu stope starog stanovništva, kao i produljenje životnog vijeka, a važna je i transformacija strukture i funkcije obitelji. Stoga, vrlo je važno ulaganje u obiteljsku i populacijsku politiku. Mjere ulaganja su novčane, primjerice različite naknade za roditelje i majke, porezne olakšice ili dječji doplatci, i vremenske, primjerice, dopusti za roditelje i počede od rada, ali i sve veću ulogu imaju i različite usluge za obitelj, poput organizacija i sufinanciranje dječjih vrtića, sufinanciranje dječjih udžbenika, školske prehrane ili prijevoza učenika, mjere poticanja na studiranje, i druge potpore vezane za školovanje, obrazovanje i stambeno

zbrinjavanje. Problem predstavljaju regionalne razlike unutar Hrvatske pri ostvarivanju socijalnih prava. Sve navedene mjere nisu jednako zastupljene u svim dijelovima Hrvatske, što stvara razlike među korisnicima i adresatima. S druge strane, pokazalo se da pojedine lokalne i regionalne jedinice daju svoj doprinos u području obiteljske i populacijske politike, pa se kod njih bilježi veći iznos sredstava koje ulažu u obitelji (Smokvina i Čunčić, 2019).

Fleksigurnost se kao koncept razvio u Danskoj 1990-ih godina te označava složenicu dvije riječi, kako je u radu već istaknuto, fleksibilnost i sigurnost. Fleksibilnost podrazumijeva da poslodavac može lako zapošljavati i otpuštati radnike, odrediti rad na određeno vrijeme, na pola radnog vremena, i slično. Sigurnost, s druge strane, znači da radnici imaju sigurnost radnog mjesta, isplate plaće, i tako dalje. Dakle, fleksigurnost se ne odnosi na sigurnost zadržavanja postojećeg radnog mjesta, već na sigurnost zapošljavanja prilikom otkaza. Temelji fleksigurnosti su cjeloživotno obrazovanje, prekvalifikacija prema potrebi tržišta rada te visina naknade za nezaposlene, pri čemu osoba mora aktivno tražiti novi posao ili ući u program prekvalifikacije. Modelom se fleksigurnosti želi olakšati zapošljavanje i otpuštanje te nezaposlenima omogućiti velika prava i financijsku sigurnost, kako bi motivirani kontinuirano aktivno tražili posao (Božiković, 2021). „Koncept fleksigurnosti u Hrvatskoj je još uvijek daleko od njegove stvarne primjene u praksi, s obzirom da socijalni partneri, Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) i sindikati, gledaju još uvijek na taj pojam s različitih gledišta. HUP i dalje čvrsto inzistira na fleksibilnosti, a sindikati na sigurnosti“ (Obadić, 2009: 75).

Pasivne mjere tržišta rada osiguravaju materijalnu zaštitu, ali su kratkoročne i zahtijevaju visoke državne financijske izdatke. Nasuprot njima, aktivne mjere povećavaju stopu zaposlenosti te obuhvaćaju prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, osposobljavanje, usavršavanje, i slično. Njihovom se provedbom povećava proizvodnja, a time i potražnja za radnom snagom. Republika Hrvatska provodi aktivne mjere kojima se prvenstveno nastoje obuhvatiti najugroženije skupine, poput dugotrajno nezaposlenih, mladih osoba, žena, osoba s invaliditetom, nekvalificiranih i starijih osoba. Međutim, Republika Hrvatska i dalje bilježi nisku stopu zaposlenosti

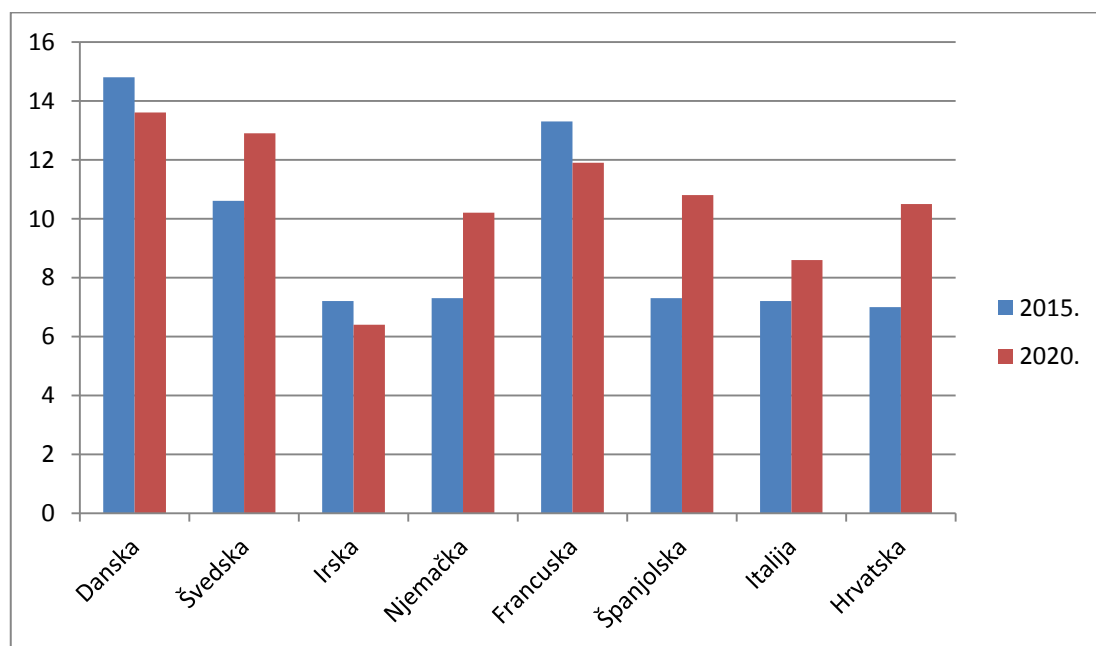
u europskom kontekstu, prvenstveno mladih osoba, visoki udio „sive“ ekonomije i rada „na crno“ te visoku regionalnu nejednakost nezaposlenosti (Božiković, 2021).

4.6. Pregled izdataka za socijalne investicije u izabranim europskim državama

Literatura o socijalnim investicijama pokazuje da su glavna područja ulaganja socijalnih izdataka programi aktivne politike zapošljavanja, funkcija obitelji i djece te obrazovanje. Dolje prikazani graf (Slika 4.3.) nudi pregled izdataka upravo za ova navedena područja socijalnog ulaganja u 2015. i 2020. godini. U ovom će se pregledu izostaviti Ujedinjeno Kraljevstvo, čiji podatci, zbog izlaska iz EU-a, nisu pronađeni. Stoga će predstavnik država liberalnog tipa biti Irska. Također, umjesto najnovijih podataka iz 2021. godine, uzeti su podatci iz 2020. jer za 2021. nema zabilježenih izdataka za socijalno ulaganje u Irskoj.

Slika 4.3.

Trendovi u izdvajanjima za obrazovanje, obitelj i djecu te aktivne politike zapošljavanja u europskim državama (mjereno % udjelom u BDP-u).

Izvor: Eurostat baza podataka i autorovi izračuni, 2023

Noviji podatci iz 2020. godine očekivano prikazuju vodstvo skandinavskih država u izdvajanju za ova tri područja socijalnog ulaganja, s oko 13 i više posto BDP-a. Nakon njih slijede države kontinentalnog (konzervativnog) tipa Njemačka s 10,2% i

Francuska s 11,9% BDP-a, a između njih se našla Španjolska s 10,8%, koja, iako južnoeuropska država, u ovom slučaju nije uz Italiju, koja bilježi znatno manje izdatke, odnosno 8,6% BDP-a. Hrvatska, kao još jedna južnoeuropska država, prelazi 10% BDP-a, čime prednjači pred Italijom i vrlo je blizu Španjolskoj. Na posljednjem mjestu se nalazi Irska s vrlo niskih 6,4%. Kao što je u radu već izneseno i kao što se može vidjeti iz istraživanja Busemeyera i suradnika (2018), liberalne Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo vrlo malo ulažu u aktivne politike zapošljavanja, ali i u područje obitelji. Uspoređujući s 2015. godinom većina država bilježi poželjni porast izdataka za socijalno ulaganje, osim Danske, Francuske i Irske. Dakle, ove tri države su u 2015. imale nešto veći postotak, 1% do 2% više, nego u 2020. godini.

5. Kritike koncepta socijalnih investicija

5.1. Primjedbe konceptu socijalnih investicija

U pogledu socijalnih investicija kao samog pojma, postoji određena nejasnoća što one obuhvaćaju. Primjerice, upućuje se prigovor konceptu socijalnih investicija jer u teoriji ne obuhvaćaju pasivne transfere, ali nekada se upravo i pasivni transferi mogu smatrati ulaganjem. Kao primjer se mogu uzeti mirovine i naknade za nezaposlenost, čija je uloga važna u situacijama kada se manje produktivna radna snaga nastoji zamijeniti produktivnijom. Naknada za nezaposlenost omogućava produktivno traženje posla i štiti ljudski kapital (Nolan, 2013). Nadalje, neki autori smatraju da socijalne investicije manje ciljaju siromašno stanovništvo, a da sve veći udio javnih rashoda odlazi na socijalno ulaganje kod srednjeg sloja stanovništva. Samim time se manje odvaja za socijalne naknade usmjerene na socijalnu zaštitu onima kojima je to potrebno, što rezultira velikim socijalnim nejednakostima. Također, postoji mišljenje da usprkos sve većem novčanom odvajanju za socijalno ulaganje, metode ne pokazuju željene rezultate, odnosno ne dovode do smanjenja siromaštva u zamišljenoj mjeri (Cantillon, 2011, prema Babić i Baturina, 2016). Koncept socijalnih investicija više je okrenut budućnosti, što može negativno utjecati na one koji su u trenutnom nepovoljnom položaju. Dakle, neki autori naglašavaju da je važno ne zanemariti trenutne hitne probleme i djelovati odmah za osobe kojima je to potrebno, odnosno koji se nalaze u određenoj nepovoljnoj situaciji. Uz sve navedeno, funkcija socijalnog ulaganja se, prema nekim mišljenjima, može promatrati

isključivo kao ekonomska, što odvlači od socijalne dimenzije, odnosno socijalnog građanstva. Također, postoji zabrinutost da se socijalno ulaganje usmjerava u najisplativija područja, primjerice, u djecu, dok se zanemaruju manje profitabilne skupine, poput starijih osoba, što opetovano vodi do sve veće nejednakosti u društvu (Jenson i Saint-Martin, 2003, prema Babić i Baturina, 2016). Velikim nedostatkom se smatra i financijsko pitanje, odnosno izdaci za socijalno ulaganje, za koje Europska komisija ne zauzima jasan stav, te se smatra da je nužno uspješnije konstruiranje financijskog okvira socijalnog ulaganja (Babić i Baturina, 2016).

Uzimajući u obzir činjenicu da je socijalna politika utemeljena pod pretpostavkom da se zapošljavanjem brže dolazi do socijalne uključenosti i da su sve reforme politike usmjerene na preuzimanje aktivne uloge, Cantillon i Van Lancker (2013) vide kontradiktornost u pogledu socijalne zaštite, odnosno integriranosti određenih skupina ljudi na tržištu rada. Za primjer su uzeli rad Marthe Nussbaum (2006) u kojem govori o djeci s određenim teškoćama u razvoju, kao potencijalno radno aktivnim građanima. Podatci sedmog izdanja Europskog izvješća o ljudskim pravima (2023) pokazuju postotak zaposlenih osoba s invaliditetom, pa tako, primjerice, u Irskoj je zaposleno 32,6% osoba s invaliditetom, u Njemačkoj 53,3%, Francuska nosi 56,9% zaposlenih, Švedska 58,4%, Danska 60,1%, Španjolska 39,0%, a Hrvatska 37,0%, Italija 51,6%, Poljska 43,3%, Češka 55,2%. Hrvatska, uz Španjolsku, Irsku i Grčku, predstavlja jednu od četiri države s najnižim postotkom, odnosno postotkom ispod 40. Najviši postotak zabilježen je u Latviji, a iznosi 60,8%. Dakle, kod europskih država prosječni je postotak zaposlenih osoba s invaliditetom oko 50% (Buchanan i Hammersley, 2023), što je u suprotnosti s jednim od temeljnih postulata koncepta socijalnih investicija. Zapošljavanje svih skupina ljudi je ključna investicijska strategija za ostvarenje socijalne kohezije, ljudskog kapitala i produktivnog građanstva. Nije riječ samo o osobama s invaliditetom, već i o dugotrajno bolesnim osobama, osobama starije dobi, i slično. Također, istraživanja pokazuju da briga o djeci s teškoćama u razvoju često rezultira nezaposlenošću barem jednog od roditelja, najčešće majke, a samim time i manjim kućanskim prihodima te manjom socijalnom uključenosti (Buchanan i Hammersley, 2023).

Osigurati jednak početak za svu djecu ključ je uspješnog socijalnog ulaganja, ne samo zato što održivost socijalne države ovisi o produktivnosti budućih poreznih obveznika, već i zbog toga što nejednakosti u djetinjstvu predstavljaju prijetnju akumulaciji ljudskog kapitala te su uzrok nejednakih mogućnosti na tržištu rada i kasnijem životu (Vandenbroucke i sur., 2011). Potražnja za odgojem i obrazovanjem u ranom razvoju djeteta veća je kada su roditelji zaposleni. Također, žene s višim obrazovanjem češće su zaposlene i u kućanstvu s dvojnim primateljima prihoda (Evertsson i sur., 2009, prema Buchanan i Hammersley, 2023), stoga je korištenje prava na skrb o djeci često pristrano prema nezaposlenima ili onima s nižim primanjima. Posljedično, socijalna ulaganja idu u korist kućanstava s dvojnim primateljima i s više financijskih sredstava kojima mogu ulagati u budućnost svoje djece (Van Lancker i Ghysels, 2012, prema Buchanan i Hammersley, 2023).

5.2. Argumenti u korist socijalnih investicija

Ovako u radu prezentiran model socijalnih investicija daje državi novu ulogu „socijalnog investitora“, kojom bi država mogla dizajnirati paket socijalnih investicija i time promovirati socijalnu uključenost, socijalni kapital, inkluziju i socijalnu koheziju društva, a sve s ciljem ostvarivanja održivog socijalnog i ekonomskog rasta i razvoja (Babić, 2022). Strategija socijalnog ulaganja snažno zagovara regenerativnu i promotivnu stranu socijalne politike, uključujući obrazovanje, brigu o djeci, roditeljstvo i obitelj, cjeloživotno učenje, zdravlje, i slično. Socijalno ulaganje se smatra sveobuhvatnim pristupom razvoju, zapošljavanju i zaštiti ljudskog kapitala tijekom cijelog života građana (Hemerijck, 2017).

Mogu se razlikovati tri središnje međuovisne funkcije strategije socijalnih investicija (Hemerijck, 2017):

1. podizanje kvalitete „zaliha“ ljudskog kapitala i sposobnosti građana tijekom života
2. olakšavanje fleksibilnosti i „protoka“ suvremenog tržišta rada te životnih tranzicija
3. održavanje jakih univerzalnih sigurnosnih mreža kao „amortizera“ za zaštitu dohotka i ekonomsku stabilnost.

Za početak, jačanje ljudskog kapitala te razvijanje vještina i sposobnosti građana, kako bi ih se pripremilo za rješavanje nepredviđenih situacija tijekom života i kako bi se unaprijedile njihove buduće životne prilike, najvažnija je paradigma koncepta socijalnih investicija. Navedene „zalihe“ ljudskog kapitala osiguravaju pojedincima sadašnju i buduću produktivnost u njihovom djelovanju te se upravo socijalnim ulaganjem usmjerava na održivi osobni, ali i gospodarski rast.

Druga je funkcija usmjerena na najučinkovitiju upotrebu i raspodjelu radnih resursa tijekom životnog vijeka. Naglasak se stavlja na reintegraciju učenika koji su napustili školovanje, nezaposlene roditelje, osobe starije dobi, osobe s invaliditetom, i slične kategorije osoba, na tržište rada, odnosno da im se olakša određena vrsta tranzicije i pruži potrebna pomoć tokom nje. Dakle, socijalno investiranje se ne smije smatrati jednodimenzionalnim konceptom, već je nužno razumjeti funkciju „protoka“ u kontekstu premošćivanja kritičnih prijelaza tijekom života od školskog obrazovanja, preko prvog zaposlenja, do razvoja karijere, cjeloživotnog učenja, brige o obitelji i usklađivanja profesionalnih i osobnih obveza.

Naposljetku, odgovarajuća zaštita dohotka ključni je preduvjet za učinkovitu strategiju socijalnog ulaganja. Poučene svjetskom ekonomskom krizom od 2007. do 2010. godine, pred države je postavljen izazov kako organizirati socijalnu sigurnost i adekvatnu dohodovnu potporu tijekom gotovo neizbježnih razdoblja tranzicije na tržištu rada. Univerzalna socijalna sigurnost, koja podržava tranzicije na tržištu rada, jača ljudski kapital i osigurava učinkovitu socijalnu zaštitu, kompatibilna je s ciljevima socijalnog investiranja.

Tablica ispod (Tablica 5.1.) i ilustracija kružnog toka (Slika 5.1.) prikazuju kako socijalne investicije pružaju pozitivne povrate i rezultate u smislu opće visoke zaposlenosti, niže dugotrajne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih, visokih obrazovnih postignuća i razvoja vještina, viših zarada i prihoda, i slično.

Tablica 5.1.

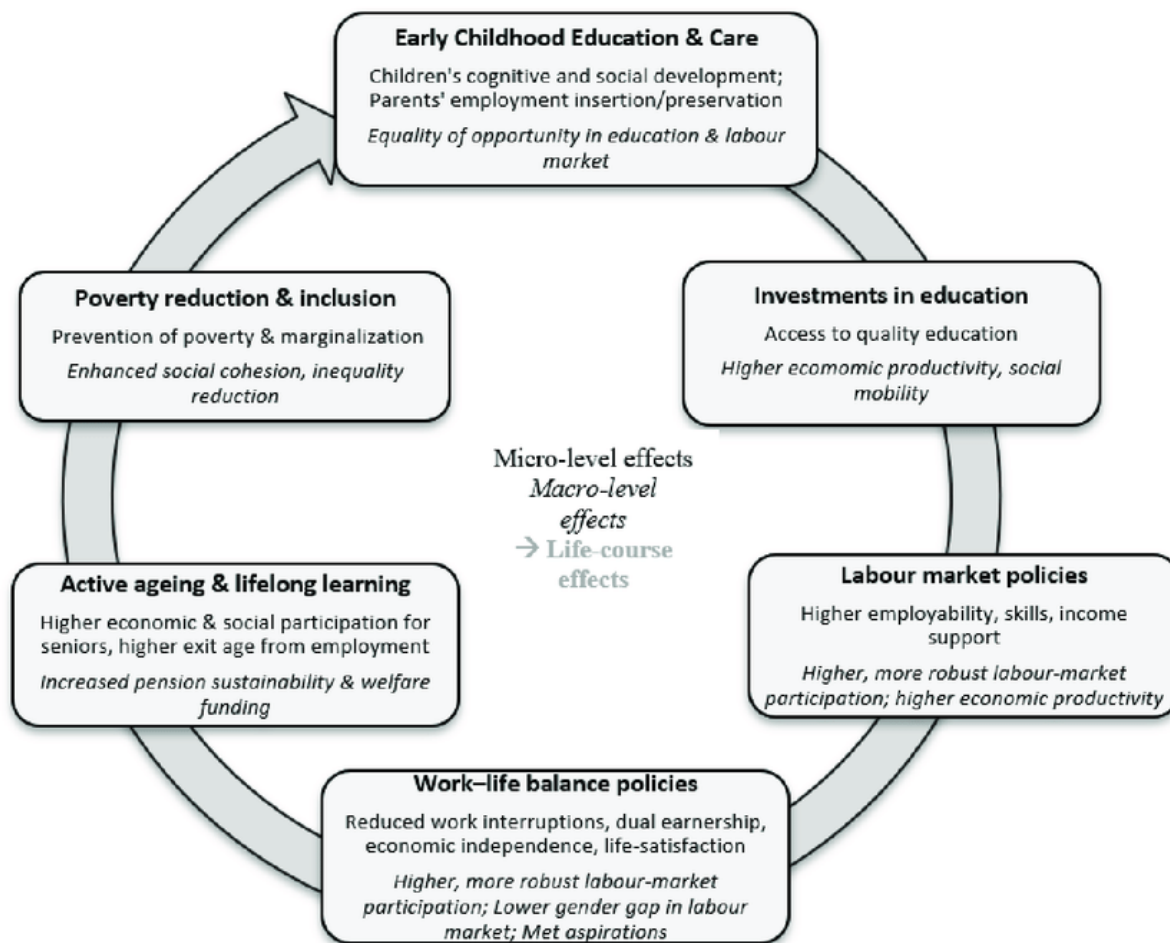
„Zalihe“, „protoci“ i „amortizeri“ tijekom životnog vijeka.

	Dijete do 3. godine	Dijete	Mlada odrasla osoba	Odrasla osoba	Starija odrasla osoba
„zalihe“	Kvalitetni razvoj i socijalna integracija te se smanjenje siromaštva i međugeneracijskog prijenosa siromaštva	Kvalitetno primarno i sekundarno obrazovanje te kognitivni razvoj	Promicanje sekundarnog i tercijarnog obrazovanje te unaprjeđenje vlastitih vještina	Treninzi obuke te kontinuirano ulaganje u vještine i sposobnosti	Cjeloživotno učenje koje pomaže starijim osobama da duže ostanu u svijetu rada
„protoci“	Kvalitetna suradnja između roditelja i odgajatelja u ustanovama za uspješniji djetetov razvoj	Inkluzivno obrazovanje koje omogućuje olakšane tranzicije od nižih prema višim stupnjevima obrazovanja	Olakšavanje prijelaza kroz stupnjeve obrazovanja i uključivanja na tržište rada	Aktivne politike tržišta rada koje omogućavaju brži povratak svijetu rada i lakši prijelaz među poslovima, kao i usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obveza	Dodatna usavršavanja koja olakšavaju put do mirovine, a uz to i veće iznose mirovina
„amortizeri“	Unaprjeđenje financijske stabilnosti kućanstva, a samim time i pravilna prehrana i razvoj djeteta	Život u kućanstvu s niskim rizikom od siromaštva smanjuje mogućnost odustajanja od školovanja i pospješuje osobni razvoj	Dostojni i prihvatljivi dohoci, koji omogućuju rast produktivnosti i veću radnu mobilnost	Prihvatljiva plaća, naknade i ostale beneficije čine sigurnosnu mrežu te pozitivno utječu na stopu nataliteta	Prihvatljivi dohoci i iznosi mirovina

Izvor: Hemerijck, 2017

Slika 5.1.

Multiplikator životnog ciklusa socijalnog ulaganja.

Izvor: Hemerijck, 2017

Za ostvarenje pozitivnih ishoda socijalnog ulaganja, sva tri segmenta, „zalihe“, „protoci“ i „amortizeri“, trebaju biti usklađeni. Za početak, važno je osigurati djeci jednak pristup kvalitetnom obrazovanju od najranije dobi. Tada sveukupne razine postignuća obrazovanja rastu, što rezultira većom produktivnosti rada i uzlaznu društvenu mobilnost na višim razinama zaposlenja. Što više roditelji, a posebno majke, rade, veća je sigurnost njihovih prihoda i položaja na tržištu rada, jača ravnopravnost spolova na tržištu rada, a također se povećava i natalitet. Tijekom zrelijih faza životnog tijeka, cjeloživotno učenje i zdravo starenje pomažu osigurati zapošljavanje starijih radnika i njihov duži ostanak u svijetu rada, što rezultira ukupnom višom dobi umirovljenja, s dugoročnim posljedicama nižih izdataka za

prijevremeno umirovljenje, mirovine, zdravstvenu skrb, i slično. Multiplikator socijalnih ulaganja smanjuje nezaposlenost i troškove nezaposlenosti, atrofiju vještina, međugeneracijski prijenos siromaštva, društvenu isključenost i obiteljsku disfunkcija. Slika 5.1. prikazana je u obliku kruga, a ne linije, iz razloga što pretpostavljeni multiplikator tijekom života naglašava kako se povrti socijalnih ulaganja prenose kroz generacije. Ako su djeca kognitivno stimulirana i ne započnu život u siromaštvu, manja je vjerojatnost da će kasnije u odrasloj dobi biti siromašna i vjerojatnije je da će biti zaposlena na produktivnijim poslovima te da njihovi potomci neće odrastati u siromaštvu, što doprinosi povećanju poreznih prihoda, a time jača i baza za financiranje socijalnih ulaganja (Hemerijck, 2017).

6. Zaključak

Modernizacijom društva i razvojem socijalne države počinju se odvijati mnogobrojne društvene promjene, koje rezultiraju mijenjanjem socijalnih rizika, odnosno nastankom koncepta „novih“ socijalnih rizika. Kao jedan od odgovora na njih razvile su se socijalne investicije, koje su, za razliku od nekadašnjih mjera i socijalnih politika orijentiranih na rješavanje već nastalih posljedica, usredotočene na preventivno ulaganje u određena područja. Glavna je stavka ulaganje u ljudski kapital i ljudske potencijale (Babić i Baturina, 2016). Kroz njihovu se primjenu nastoji postići maksimalna prilagodba pojedinaca, obitelji i društva na sve aktualne promjene i tranzicije te usklađivanje društvenih i ekonomskih ciljeva države (Vandenbroucke i sur., 2011). Kroz programe se socijalnih investicija dominantno ističe ulaganje u obrazovanje, aktivnu politiku zapošljavanja te obitelj i djecu, prvenstveno u usklađivanje roditeljskih i radnih obveza, ali i u kognitivni i socijalni razvoj djece (Smokvina i Čunčić, 2019). Svojim strateškim dokumentima Europska Unija sve više ističe okrenutost socijalnom ulaganju, a neki od najvažnijih su: Lisabonska strategija, Paket za socijalno ulaganje, Paket za zapošljavanje, Paket za zapošljavanje mladih, Bijela knjiga o mirovinama, i slično. U njima se iznose smjernice za unaprjeđivanje gospodarstva, a prvenstveno područja obrazovanja, zaposlenosti i tržišta rada te obitelji i djece. Ističe se važnost socijalne kohezije, solidarnosti među građanima i socijalne uključenosti, kao i jednakost u pristupu uslugama, primjerice, stanovanju, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, tržištu rada, i

slično (Europska komisija, 2013). Ulaganje u djecu, odnosno u programe ranog odgoja i obrazovanja pozitivno utječe na njihov socijalni, kognitivni i obrazovni razvoj te se putem institucija za odgoj i obrazovanje smanjuju razlike između djece vršnjaka s različitom obiteljskom pozadinom, što doprinosi u borbi s dječjim siromaštvom. Također, pomaže obiteljima, odnosno roditeljima da lakše usklade svoje profesionalne i obiteljske obveze (Baran, 2013). Kvalitetno je obrazovanje, i formalno i neformalno, ključno za napredak države i njezin gospodarski rast. Investiranje u obrazovanje za cilj ima postići što brži i uspješniji gospodarski rast jer je svrha gospodarstva u što većoj mjeri zadovoljiti potrebe ljudi (Yusif, 2020). Također, pokazalo se da su obrazovanje te ekonomski i socijalni ishodi u korelaciji, odnosno da viši stupanj obrazovanja veže sa sobom veće ekonomske i socijalne beneficije (Hout, 2012). Busemeyer i sur. (2018) su u svom istraživanju ispitali položaj obrazovanja u osam europskih država i došli do zaključka da većina europskih država smatra iznimno važnim ulagati u obrazovanje. Relevantno je govoriti i o aktivnim politikama zapošljavanja, koje podrazumijevaju podizanje stope zaposlenih osoba i tražitelja zaposlenja te samim time, rast BDP-a, smanjenje stope nezaposlenosti i smanjenje ovisnosti o naknadama za nezaposlenost. Cilj je uskladiti potrebe tržišta rada i potrebe radnika, kroz programe i projekte dodatnog osposobljavanja i educiranja za određena zanimanja (Morel i sur., 2012, prema Babić i Baturina, 2016). U radu su se iznijele osnovne postavke situacije na tržištu rada u izabranim europskim državama, a koje su dale detaljni uvid u sličnosti i razlike među državama. Analiza svih navedenih podataka daje uvid u stanje politike ulaganja, a koja se razlikuje od države do države, ovisno o tipu, vrijednostima, prioritetima i dominantnim politikama države. Pa tako, primjerice, skandinavske države karakterizira, visoki životni standard, visoka razina socijalnih davanja i vrlo značajna uloga države te visokokvalitetne socijalne usluge. Istovremeno se zalaže za defamilizam i individualizam, odnosno na visoku razvijenost područja obiteljske politike u kontekstu zastupljenosti oba roditelja na tržištu rada (model dvaju hranitelja) te usklađenost radnih i obiteljskih obveza. Također, potiče se cjeloživotno obrazovanje i kontinuirano nadograđivanje vještina, što doprinosi općem standardu života i konkurentnosti države. S druge strane, u državama liberalnog tipa puno je manji fokus na obiteljskim politikama i aktivnim politikama zapošljavanja te je

stupanj socijalne zaštite slabiji, a između su se, prema svojim ulaganjima i izdvajanjima, uglavnom našle kontinentalne (konzervativne) države, s razvijenim programima socijalnog osiguranja. Hrvatska je prošla kroz brojne demografske promjene, poput pada stope nataliteta i fertiliteta, starenja stanovništva, migracija, produljenja životnog vijeka te transformacije funkcije i strukture obitelji, na koje je počela odgovarati u kontekstu obiteljskih i populacijskih politika, ali i dalje još uvijek dominiraju zaštitni socijalni programi i okrenutost pasivnom načinu djelovanja. Prema prijedenoj literaturi i uvidu u podatke, iako se vidi određeni pomak u implementaciji koncepta socijalnih investicija, može se reći da je ipak nužno povećati izdvajanja za obrazovanje, obitelj i djecu te aktivne politike zapošljavanja, kako bi se dostigao postavljeni europski standard te unaprijedila ekonomska i socijalna slika države. Isto ovo vrijedi za sve države članice Europske unije koje se suočavaju s „novim“ socijalnim rizicima te teže razvijenom gospodarstvu i kvalitetnijem životnom standardu.

Popis slika

Slika 4.1. Preferencije ispitanika za različite vrste javnih rashoda po zemljama, str. 15.

Slika 4.2. Preferencije ispitanika za različite vrste javnih rashoda kada su prisiljeni izabrati jedno područje investiranja, str. 17.

Slika 4.3. Trendovi u izdvajanjima za obrazovanje, obitelj i djecu te aktivne politike zapošljavanja u europskim državama (mjereno % udjelom u BDP-u), str. 30.

Slika 5.1. Multiplikator životnog ciklusa socijalnog ulaganja, str. 36.

Popis tablica

Tablica 5.1. Zalihe“, „protoci“ i „amortizeri“ tijekom životnog vijeka, str. 35.

Literatura

1. Babić, Z. i Baturina, D. (2016). Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu i nove izazove socijalne države: trendovi i perspektiva. *Revija za socijalnu politiku*, 23(1), 39-60.
2. Babić, Z. (2004). Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 14(101), 28-53.
3. Babić, Z. (2020). Ulaganja u djecu kao visoko isplativa socijalna investicija. *Paediatrica Croatica*, 64(2), 56-64.
4. Babić, Dž. (2020). *Utjecaj ostvarenih ciljeva strategije Europa 2020 na ekonomski rast odabranih članica EU*. Diplomski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet.
5. Babić, Z. (2022). Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu socijalne države: europski trendovi i hrvatska perspektiva. Posjećeno 19.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://moodle.srce.hr/2022-2023/course/view.php?id=140808>

6. Baran, J. (2013). Predškolski odgoj i obrazovanje kao socijalna investicija. *Revija za socijalnu politiku*, 20(1), 43-62.
7. Bartulović, M. (2019). *Pravo djeteta na obrazovanje u područjima posebne državne skrbi na primjeru Splitsko-dalmatinske županije*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
8. Berry, C. (2014). Quantity over quality: a political economy of 'active labour market policy' in the UK. *Policy Studies*, 35(6), 592-610.
9. Bežovan, G., Matančević, J., Drčić, P., Mrdeža, I. i Baturina, D. (2015). *Europeizacija hrvatske socijalne politike: Koncepti socijalne politike i analiza socijalnih pokazatelja*. Zagreb: CERANEO - Centar za razvoj neprofitnih organizacija.
10. Božiković, N. (2021). Tržište rada u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 42(1), 91-109.
11. Buchanan, J. i Hammersley, H. (2023). *European human rights report issue 7 - The Right to Work: The employment situation of persons with disabilities in Europe*. Bruxelles: Europski forum osoba s invaliditetom. Posjećeno 14.8.2023. na mrežnoj stranici: https://www.edf-feph.org/content/uploads/2023/05/hr7_2023_press-accessible.pdf
12. Burrioni, L., Gherardini, A. i Scalise, G. (2019). Policy Failure in the Triangle of Growth: Labour Market, Human Capital, and Innovation in Spain and Italy. *South European Society and Politics*, 24(1), 29-52.
13. Busemeyer, M.R., Garrizmann, J.L. i Neimanns, E. (2018). Investing in education in Europe: Evidence from a new survey of public opinion. *Journal of European Social Policy*, 28(1), 34-54.
14. Campbell, F., Conti, G., Heckman, J.J., Moon, S.H., Pinto, R., Pungello, E. i Pan. Y. (2014). Early Childhood Investments Substantially Boost Adult Health. *Science*, 343(6178), 1478-1485.
15. Cantillon, B. i Van Lancker, W. (2013). Three Shortcomings of the Social Investment Perspective. *Social policy and Society*, 12(4), 553-564.

16. Caune, H. i Theodoropoulou, S. (2018). French employment market policies: Dualisation and destabilisation. Theodoropoulou, S. (ur). *Labour Market Policies in the Era of Pervasive Austerity: A European Perspective*, str. 91-114. Bristol: Policy Press Scholarship Online.
17. Cvitković, A. (2003). Socijalno partnerstvo i tržište rada. *Financijska teorija i praksa* 27(4), 481-494.
18. Dobrotić, I. (2015). Politike usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada i položaj roditelja na tržištu rada. *Revija za socijalnu politiku*, 22(3), 353-374.
19. Dubravčić, D. (2007). O ljudskom kapitalu - kritičke bilješke. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 17(111), 28-49.
20. Eichhorst, W. (2007). The gradual transformation of continental European labor markets: France and Germany compared. *IZA Discussion Paper No. 2675*. Posjećeno 24.8.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/34522/1/545693624.pdf>
21. Europska komisija (2013). *Paket mjera EU-a za socijalno ulaganje*. Posjećeno 21.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013IR1999&from=DE>
22. Europska komisija (2020). *EU pokreće novi pilot-program za razvoj vještina i obrazovanja u cijeloj Europi u vrijednosti od 50 milijuna eura*. Posjećeno 28.7.2023. na mrežnoj stranici: https://croatia.representation.ec.europa.eu/news/eu-pokrece-novi-pilot-program-za-razvoj-vjestina-i-obrazovanja-u-cijeloj-europi-u-vrijednosti-od-50-2020-04-22_hrž
23. Eurostat (2023). *Population and social conditions: Early childhood education and primary education*. Posjećeno 2.8.2023. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_ENRA21/default/table?lang=en
24. Eurostat (2023). *General government expenditure by function - education*. Posjećeno 24.8.2023. na mrežnoj stranici:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp/default/table?lang=en

25. Eurostat (2023). *LMP expenditure by type of action - summary tables*. Posjećeno 24.8.2023. na mrežnoj stranici: https://webgate.ec.europa.eu/empl/redisstat/databrowser/view/lmp_expsumm/default/table
26. Eurostat (2023). *Expenditure on social protection benefits by function*. Posjećeno 24.8.2023. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection_benefits_by_function,_2020.png
27. Gallie, D. (2017). The Quality of Work in a Changing Labour Market. *Social Policy and Administration*, 51(2), 226-243.
28. *Government expenditure on social protection accounted for almost one fifth of GDP* (2017). Eurostat Press Office.
29. Grgurić, I. (2011). Europe 2020 – europska strategija za pametan, održiv i uključiv razvoj. *Revija za socijalnu politiku*, 18(1), 119-124.
30. Guteša, I. (2021). *Mirovinsko i zdravstveno osiguranje zaposlenika u Republici Hrvatskoj*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet.
31. Hemerijck, A. (2017). *The Uses of Social Investment*. Oxford: Oxford University Press.
32. Hout, M. (2012). Social and Economic Returns to College Education in the United States. *Annu. Rev. Sociol.*, 3(8), 379-400.
33. Jenson, J. i Saint-Martin, D. (2003). New Routes to Social Cohesion? Citizenship and the Social Investment State. *Canadian Journal of Sociology*, 28(1), 77-99.
34. Kesner-Škreb, M. (2007). Lisabonska strategija. *Financijska teorija i praksa* 31(4), 441-443.

35. Laleta, S. i Bodiroga-Vukobrat, N. (2016). Fleksigurnost i (de)regulacija tržišta rada. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 37(1), 33-69.
36. Lamza Posavec, V. (2011). *Kvantitativne metode istraživanja: analiza i analiza sadržaja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
37. León, M. i Migliavacca, M. (2013). Italy and Spain: Still the Case of Familistic Welfare Models?. *Population review*, 52(1), 25-42.
38. Mujić, N. i Legčević, J. (2008). Razvoj ljudskog kapitala, novo bogatstvo nacije. *Informatologia*, 41(3), 196-202.
39. Nolan, B. (2013). What use is ‘social investment’?. *Journal of European Social Policy* 23(5), 459–468.
40. Obadić, A. (2009). Trendovi i novi koncepti politika zapošljavanja u Europskoj uniji i Hrvatskoj. Frančević, V. i Puljiz, V. (ur.). *Rad u Hrvatskoj: pred izazovima budućnosti* (str.49-80). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
41. Parliamentary Budget Office (2018). *Active Labour Market Policies*. Posjećeno 23.8.2023. na mrežnoj stranici Državnog ureda za proračun: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/parliamentaryBudgetOffice/2018/2018-08-22_active-labour-market-policies_en.pdf
42. Pastuović, N. (2012). *Obrazovanje i razvoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
43. Porte, C. i Jacobsson, K. (2011). Social Investment or Re-commodification? Assessing the employment policies of the EU member states. Morel, N., Palier, B. i Palme, J. (ur.). *Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges*, (str.117-150). Bristol: Bristol Press.
44. Puljiz, V. (2000). Socijalna država, decentralizacija, socijalna pomoć. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 2(2), 189-221.

45. Sage, D. (2015). Do Active Labour Market Policies Promote the Well-Being, Health and Social Capital of the Unemployed? Evidence from the UK. *Social Indicators Research*, 124(2), 319-337.
46. Smokvina, V. i Čunčić, M. (2019). Suvremeni izazovi u provođenju socijalne politike s posebnim naglaskom na mjere socijalne intervencije. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 40(3), 1175-1206.
47. Šimunković, G. i Babić, Z. (2022). Koncept socijalnih investicija u zdravstvenom sustavu. *Revija za socijalnu politiku*, 29(3), 367-391.
48. Šućur, Z. (2022). *Pojam i vrste socijalnih rizika*. Posjećeno 17.7.2023. na mrežnoj stranici: <https://moodle.srce.hr/2022-2023/course/view.php?id=140808>
49. Vandenbroucke, F., Hemerijck, A. i Palier, B. (2011). The EU Needs a Social Investment Pact. *OSE European Social Observatory*, 5, 1-25.
50. Vanroy, A. (2016). European semester thematic factsheet – active labour market policies. *European Network for Rural Development*. Preuzeto s mrežne stranice: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-semester-thematic-factsheet-active-labour-market-policies_en_0.pdf
51. Viljevac, V. (2020). Nordijski kapitalizam i socijalna država. *Ekonomski misao i praksa*, 29(1), 307-324.
52. Visković, I. (2018). Odgojno-obrazovni aspekti ekonomske funkcije obitelji. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 159(3), 269-290.
53. Yusif, Y.A. (2020). The effectiveness of involving social investments in education. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 7(3), 71–79.